

(قرائت ترکیبه دن)

منبت المعارف

(اۆل مرتبه باصلنوی)

اوپنچی صنف بالالاری اوچون ، تورلی فنندن جیولغان ،
قزان تلمنه تزلمش

« اوقو » کتابی

مرتبی : شاکر جان الحمیدی .

ترتیبی : میلادی ۱۹۰۵ نچی سنه نڭ ۹ نچی دیکابر نده
تمام بولدی .

طبع ایدلدی قزاندہ مطبعه کریمیه ده
کند مصارفلری ایله ۱۹۰۶ سنه

КАЗАНЬ.

типо-Литографія Торговаго Дома „Братья Каржмовы“.
1906.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بالالار!

(۱) دنياده ايڭ قدرلى، ايڭ سويگلى، هر كم قاشنده هرمتلو صانالغان
نسته-نى نسته شونى بله سزمى؟ (۲)

- اي بالالار! بزنى بوقدان بار اينوچى كمدى؟ . . . (جوابن صورالور)
- آدم بالاسى اوچون دنياده نيچوك بولورغه تيوشلى؟
- الله تعالى نى بارلاب، برلاگاندىن صوك، مؤمن بولغان كشيگه نيلر قيلو
تيوشلى بولادى؟
- ايمان نيچه تورلى؟

جواب: اوج تورلى ايمان تحقيقى، ايمان استدلالى، ايمان تقليدى لردى.

ايمان تحقيقى نسته؟

- اشانورغه تيوشلى بولغان نسته لرنىڭ هر برسنى، هر كمنىڭ سلامت
عقلى اشانورلق روشده سويلاپ، كورساتب، شول كورساتوى هيچ بر
قارشو كيلوچينىڭ قارشو اينكان سوزى ايله آلاشماسداي بولو؛ همه
شول روشده اشانغان كمنه اوز بىڭ قارشو توروچينىڭ قارشوى ايله
اوزگارمس! اشانورغه تيوشلى نسته لرنىڭ هر برسنى اشانو تيوشليگن
بيىڭ باخشى كورساتكاندىن صوك، شول دليللر يىنه ايكنچى دليللر
ايله كورساته آلور. منه شوندى ايماننى « ايمان تحقيقى » ديلر.
بو ايمان چن عالملىرده بولور.

(۲) معلم افندى! بالالارنى آتاب، سوراره، اگر كويستدن صوراب بىسه، آراهه
باگانكى بولسه اياق اوزه تورگزديارده، توروچى بولسه شوناردان ايتدر .

ایمان استدلالی نسته؟

شانورغه تیوشلی نسته لرنی عقلگه اخشاغان دلیللر ایله اثبات اینتودر.
بو ایمان «زمانمزه گی اورتا عالملمزده بولادر».

با ایمانده بولغان دلیللر: عقل ایله بولغان دلیللردر. ایندی فلان کتابه فلان دیگان، یایسه قرآنده الله نی بر دیگان دیوب کورساته بلوگنه «ایمان تحقیقی» بولغان شیکلی «ایمان استدلالی ده» بولیدر.

«ایمان تقلیدی»

تقلید = ایارمک معناسنده. ایمان تقلیدی: ایکچی برکشیکه ایاروب مؤمن بولو؛ یا اشانغان نسته لرینه اشانو تیوشلی ایسکاننی قرآن ایله حدیشلردن؛ یا باشقه کتابلاردان آلبوقنه کورساتو، مثلا: قرآنده اینتکان: «إني الله شك فاطر السموات والارض» بیدر ایله کوکلرنی یاراتوچی الله ده شك يوق ديب، منه بو آیت ایله الله تعالی نك بارلغنه اشانو، ایمان تقلیدی بولادر. چونکه قرآنك بو آیت بولسه، اول کشی الله تعالی نك بارلغنه اشانماس ایدی، یعنی بارلغن تابا آلماس ایدی.

— الله تعالی نی تانو اوچون بولغان قرال عقلدر. شول سبببن عقلی بولغان جولرلر، عقلی تزه لب یتدگان یاش بالالار، بوسیدک الله تعالی گه ایمان اینتو ایله کچلانمگانلردر.

— همه هر برنسته ده، الله تعالی نك بارلغنه دلیل- گواه باردر.

— پیغمبرلردن ابراهیم جیون دینسز، نمرود اسملی کسمه نی تکر تیوچی خلق آراسنده توغب، توغان کونندن اوق سیگز یاشلرینه چه شونک توردی. صبیلقدان چقغاندان صوگ اوزینک عقلی ایله اویلافنا باشلادی: بو وقت کچ بولدقدان بولدزلارنی کوردی، بولدزلارنی کورگاج بینی یوقدان بار اینوچی شولار بولورغه کبراک، بولار یاقتی؛ دیوب

اويلاندى. شول آراده آي كيلوب چقدى: ئە، تگى يولدىلار كچكنه ايدىلر مونسى زور، بو بولرغە كيرك ميني بوقىدان بار ايتوچى»
ديوب اويلاندى.

صوكره تاك يثوب قوياش چقدى، حضرة ابراهيم آينك بنگانن كورگاچ، بو بىندى، مېن بنگان نىستەنى سويميم بو تگر بولماسقە كراك. منە مونسى يىنە زورراق ديو قوياشنىك تگر بولويىنە كوگل باغلادى. كون اوتب، قوياش بايغاندان صوگ: بۇدە بىندى مېن بىترچى نىستەلرنى سويميمەن، بو تگر بولماسقە كيراك، ايندى مېن اوزمنى كوگل باغلاتامن اوشبو يير ايلە كوكلرنى ياراتوچى بولغان ذاتكە، مېنم ياراتوچم. شولدىر. دىە كوگل باغلادى. منە موندان بىك ياخشى بلىدى، ايمان اوچون قرى عقل يتوى.

— شولاي بولغاچ، اى بالالار! سز هر بركزىدە مؤمن بالالارى، همە هر قايوگزىدە اسلام دىنن كوگلىگىزدن سويب، چن مؤمن بولمى بولاسزلار؛ ايندى سزگە اشانورغە تىوشلى بولغان نىستەلرنى بيان ايتىە من: اشانورغە تىوشلى نىستەلرنى «مؤمن به» دىلر.

٥-٥٥

«مؤمن به = اشانو تىوشلى نىستەلر اشبولاردىر.»

الله تعالى گە اشانو، يعنى بارلغن، برلگن، هر نىستەگە كچى يتوبىن عقل دلىلى ايلە كورساتورگە بول بلو.

— فرشتهلرگە اشانو، آلارنىگە كيراك آلارده نىندى ضرورلغەز بار؟

— پيغمبرلرگە اشانو، آلارنى اوچون بىرلگان، رسولمى محمد عليه السلامدىن صوگ نىك پيغمبر بولاچاق توگل، پيغمبرلرنىك پيغمبرلىگى نىندى دلىل ايلە بلىنەدر.

— الله تعالى دن كىلگان كىتابلار، بولارنىك الله تعالى دن كىلولرىنە

هم الله تعالى دن بولولارينه دليل، همك قرآن شريفنك الله تعالى دن بولويينه.

— آخرت كونينه اشانوي، آخرت كوني— ني ديگان سوز؟ . . .

— تقديرگه اشانوي، تقدير— ني ديگان سوز؟

— بعثك اشانوي، بعث ني ديگان سوز؟

اوشبو نسته لرنك هر برسینهده عقل ايله دليل قويوكيراك توكل، باري

الله تعالى نك بارلغن، برلگن، قرآن شريفنك الله دان بولويين، شول

يكي نسته ني، عقل ايله اثبات ايتولسه، قالغان مؤمن به لرنى قرآن

شريفدن چغارب بولادر . . .

«اوقو»

— اوقو ديگان سوز دورتكنه حرفدن تورساده، معناسى نيچه مك حرف

ايله يازولساده، تمام يازولوب بتماس ايدى.

اوقو ديگان سوز=هر نسته ني بلوگه سبب بولغان اشكه اشارتدر.

— نينديگنه نسته ني بلسا كده؛ آنى بلوده اوقونك قاتوشى باردر.

— چونكه هېچ بر بلو اوقودان باشقه بولوى ممكنده توكلدر.

— ايندى اوقو اوچون «يازو» ديگان بر اش كيراك بولادر.

— اول — يازو — هنريده بيك الوغ بر هنودر. يازو ايكي تلمنك

برسى ديمشلىر . . .

قلم

يازو اوچون قرال بولغان نسته قلمدر.

يازو

آدم بالاسى اوزينك ايكنچى كشيگه بيان ايتهچك يموشى بولسه، اول

يموشنى تگى كشيگه كوكلمدن تلى آرتلى، تاوش اينوب بلدرتور.

اما تاوش بولسه، هر كمگه بيلگولى، يراق اورنلارغه ايشتميدر .
 — ايندى بر كشي، ايكنچسینه بولغان يموشنى، نيچه چاقرملارده بولغان
 بيريگه تلى ايله اينوب، ايشندره آلماس، كشي آرتوندان اينوب
 يبارسه، اول كشي بارنده اونوتى قايتوب، ايتنه آلماس، يايسه كشيگه
 بلدرو يارامى تورغان سوزلر بولور. اوشانداق بدن دنيا نك حالندن
 خبر آلوشو، ايسكى زمانلار نك حاللرن بلو، الله تعالى نك ايندرگان
 كتابلارن صاقلو، پيغمبرلرنك ايسكى عالمرنك سوزلرن صاقلو، بولار
 بارسيدنه يازو آرقاسندا در. اۆل زمانده هر بر كتابنى قول ايله يازيقنه
 يورتگانلر. هر كمگه بيلگولىدر: قول ايله يازغانده قرآن كى قالن
 كتابلارنى يازار اوچون، بر كشي آز بولغانده بريل عمر اوتكارمك
 كيراك. قرى بردانه قرآن يازارغه بر يل عمر كيراك بولدى.

— الك زمانده اوقوچى شا كردلر اوزلرينك اوقى تورغان كتابلارن
 اوز قوللارى ايله يازوب اوقوغانلار، يايسه حاضرگى زمانده اون
 تين تور اوتورغان كتابلارنى بش صوم—اوج صوم تولاب ايكنچى كشيدين
 يازدرب آلمانلار.

— شول سببدن اۆلگيلر بيك الوغ آورلقلار ايله گنه اوقوب، علم
 آلمانلار. ايندى حاضرگى زمانلارده اشلر جيكلدن جيكلگه بارادر.

(الك زمانده بولغان آورلقلار)

يراق بيريگه سفر ايتككندنه، يا توهگه آتلانوب، يا ايشا ككه، يا آتقه
 آتلانوب، يا بتنلاى جيهولب، مك چاقرم بيريگه اون بيشهركون،
 صوق چاقده طوگب، اسسى چاقده اسسيگه پشب، ئلله نيندى آورلقلار
 ايله بورگانلر.

— بر بيريگه خط يبارمك بولسالار، آنى كشي آرتوندان يبارگانلر.
 مك چاقرم بيريگه خطلار بيگرميشركون بارغان.

— يوللارده يالغز يورۇ، تېچسىزلىق سېبىلى، مېكىن بولمىغان، يوز چاقىر مىلى شەرلرگە بارىر اوچون، اون بش يىگرى يولچى چىيولوب بارغانلار. شەرگە بارىرغە نىيت اينىكان كىشى نىيت اينىكان كۈنىدە كىتە آلمى، يېداشلىرى كىتوب، بىرەر آي اولدىن قوزغالىمى تورغان.

— ساتوماللىرىندە آتقە، تۈگە چىكىنې، بىك ازاق وقتدە، كۈب آدرلىق چېگىكىنە تىلاگان اورونلارىنە ايلتىكانلر، زمان اوتتە تورغاچ، صو بويلىرىندە سودا مالى يورتر اوچون، مالىنى كىمە (لودكا) گە جىلاب، كىمەنى صو بويىلاب كىشىلر تارتوب بارغانلار، السكە منە شوندى آدرلىقلار بولغان.

(بو زمانده گى چېكىللىكلر)

— آت ايله يغمورده، بورانده، آدرلىقلار يوكلاب يورۇ اورنىنە جاي كۈنلرندە نىفيس هواده، الوغ صولار (قارا ايدىل، آق ايدىل) استلرندە، زور هم ايرىكن بولغان، اوى — پاراخۇد اچىندە، راحتلىق اوتورۇب بىر كىمە؛ پاراخۇد اوزمىنك اويلىرىمىز كىمى، آندە آيورۇم بولمىلىرىدە، ايشىكلر مىنى بىيىكلاب، چاي اچىب، تىلاگان نىعمىلرنى آشاب، وقتىدە جىلى، بىياسىز اورۇندە يىقلاپ، يورىمىز. مەك چاقىرۇم بىيىرگە ايكى تاولسكە بىردە واتولىمىغىنە بارامىز. آتچامىزده آت ايله يورۇگە قاراغانده آز چىقادىر، آتماق مىزده بىردە بولىمىدۇر. مەك چاقىرۇمى ايكى آت جىگىب بارا قالساق چاقىرۇمىنە آلتى تىنىدىن = آلتىمىش صوم آتچاغىنە تولارگە كىيراك. نىقدۇر واتولۇرغە — بولچىرانورغە كىيراك. آما پاراخۇد آرقاسىدە مەك چاقىرۇم بىيىرگە اوچ — دورت صوم تولاب، راحتلىق بارامىز. . .

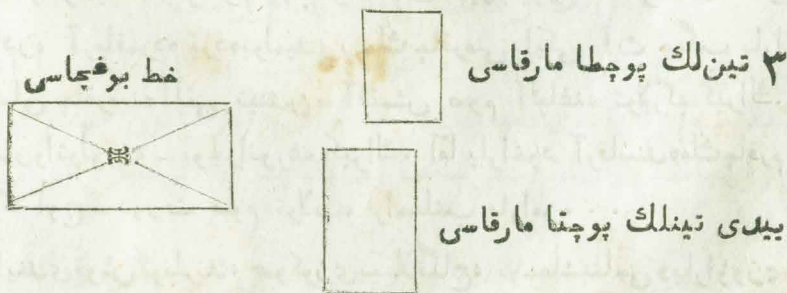
— ايندى قوش كۈنلرندە، صوكوزى بىيىكلانگىچ، بو ماشىناسى «پاراۋوز» ايله ۋاغونلارده يورىمىز. بىزنىكچە «تىمىر يول» دىلر. عربىدە، تركىدە

«شمندوفر» ديلرو. منه حاضرگي زمانمزنك جيكللگي شولقدر بولدى قشن جاين سفرلرده اويمزده يورگان کبی يوريمز. . . . .
 — ايندى چينده گي كشيپلر ايله خبرله شوده كشي آرقلى خط يبارو اورنيته، خطلارمزي بردد يوغالتمى جاي كوننده پاراخود، قش كوننده «تيمور يول» ايله يورتهمز. خطلارنى يورتو اوچون بيلگولنگان اورونى «پوچتا خانه» شول يرتونى «پوچتا» ديوله در.
 — خط اوچون قالن كاغذ آلوب يازساڭ «اوج تين كش» توليسنده شول خط نيچه مك چاقوملارغه تابشرو لادر.
 موندى خطنى «آچق خط» معناسنده بولغان روس تلمده «آنكر يتويه پيسمو» ديلر صورتى اوشبودر:

— اگر خطنى بر كاغذگه يازوب بوغچاغه قويوب، يابوشدر لسه، اول وقتده ييدى تينگه پوچتا مارقاسى آلوب، بوغچا استنه يلبشقرلور.

— ايندى خط ايله ده ازا قسنوب، بره و دن خبرنى بيك تيز آلتق بولسا ق،

اول وقتده نیچه مگ چاقومدن ۲-۳ ساعتک بلیشو ممکندر. موندی تیز خبرلیشو اوچون خبرنی چبق آرقلی یورتلهدر. اول چبقلی یولنی «تیلیغراف» دیلر.

آنک آرقلی کیلکان خبرنی «تیلیغراما» دیلر. تیلیغراف =

تیلیفون ✓

تیلیفون دیکان قارا قارشو سویلاشو قرالی، تیلیغراف کبی تیمر چبق یاردمی ایله یاصالادر؛ اما تیلیغراف کبی، خبر یورتولمی، بلیکی تلاگان کسمسی ایله؛ آوزغه، آوز سویلنهدر. شهر اچلرنده، شهر تیره لرنده بولغان بیسته لرنده گی کشیلر ایله سویلاشلهدر. اول چبق ایله نیچه یوز چاقوملاردانده سویلاشب بولادر.

کیگانده بالالار ! ✓

کشی ایله سوز سویلا گانده، قولوگزدان کیلکان قدر اوز تلمزده بولغان سوزلونی یرتکز ! هر بچه بله سز ایکان، بلوگز که قاراب، باشقه کشیلر ایله سویلاشکانده چیت سوزلر قاتوشدیر ماگز ! صافی اوز تلمزده سویلشگز !
— خط یازغانده اوز تلمز ایله هر کم آگلارلق یازوگز !
خط یازغانده یل هم آینی قوبوگز !

اخطار : معلم افندی ! بالالارغه اوشبو حدیثات جدیدنی یاخشیلاب آگلانتاسزلار !

کمگه یازاسز، شول کمسهنگ اسمنی همک آتاسینگ اسمنی قویوگز!
مثلا اوشبوروشک یازنق یاریدر:

خط: ۱۹۰۷ - غنوار ۱ نچی

توغانم ولی افندی!

دیگبر ۲۵ نیک یازلمش خطیکز ۲۹ نده ایرشدی.

یاگا یاگا خیبرلر یازغانسز. بارونده اوقوب کوکلم راحتلندی.
بزنک مونده سزگه یازارلق خیبرمز یوق. شهر حالن یازارغه حاضرند برده
حاجتده یوق، چونکه جریه لرده آندی خیبرلارنی وقتلارند یازوب تورالار.
اوزمه سلامتلیکن باشقه خیبر یوق، اوزگن بلکن روشک کون اوتکارمکنه من.

دعاچی دوستگز علی سعید اوغلی.

خط یازغانسه هر وقتک برده بیز اکلانمیچه، صرلانمیغنه ککیراکلی
سوزلرنیگنه یازارغه ککیراک.

« یاخشیلق »

بالالار، سز هر برگز بله سز « یاخشیلق » دیکان سوز، هر کمگه
بیلگ—ولیدر بر کشینی یاخشی دیسه لر، ایشتوچی کمسه آنی
کوکلندن بیسک یاراتادر. یاخشیلقنی یاراتامز، یاخشی دیکاننیه
یاراتامز. هر برمزده یاخشی بولونی سویه مز.

— ایندی یاخشیلق نیچک بولادر؟

یاخشیلق: اش، سوزی قلموش، قولی تلی ایله هیچ کمنی ریغناما،
— اوزینه باشقالار اوزینه نی اش قلمونی سویه ایکان، اوزید هر کمگه شوندی
اشنی قلو، کمک اوزینه اینکان برتورلی سوزن، یا اشلانگان اشن
کوکلی یاراتمی ایکان، اوزید اول سوزنی هیچ کمکه ایتمه سون هیچ کمگه
قلماسون! منه شول کشی یاخشی بولادر.

✓ خلق کوب تورلیدر :

« خلقنک کوب تورلی بولوی نسلگه قارابده بولا، بوتورلیلکنی « ملیت » دیلر . مثلا بزنگ قولاقلارمزغه اشتواکان : خلقلاردن :

« عرب، فارس ، فرانسوز، آنکلیچان، نیمس، یوری »
کوب بله تورغانلارمز :

« روس، تاتار ، چیرمش ، چواش ، موقش ، نوغای ، قزاق » بولارغه باشقه کوب تورلی خلق باردردر ، هرملتنک اوزینه برتورلی تلی باردردر . روسلرنک سوزلری یازولری بزکنه باشقه ، بزنگ سویلاشومز عربلرنکنه باشقه ؛ روسملتی، تاتارملتی دیمکملک ملیت ابله یورتودر .
— قایسی ملت خلقیغنه بولماسون یینه کیلاچکنگی روشه بولندهر :

عالم، نادان، عقللی، عقلسز، بای، فقیر، کچلی، کچسز، اوتکن
آقغرا، توزملی، توزمسز، توغری، یالغانچی، جیناقلی، جیناقسز، قزو،
آقرن، اوقوتوچی، اوقوچی، ملا، مؤذن، خلقلی، خلقسز، فکری، فکرسز.
۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۰ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶

“عالم کشی”

— هر تورلی علمنی بلیگان کشی ، مونسی چون عالمدر . اما کوب تورلی علمسکدن بعضلرنکنه یاخشی بلسه مونیکن عالم دیوله در . هر اوقوغان کشی عالم بولیدر ، اوقوب اوقوب نادان قالغان کشی ، برده اوقوماغان کشیدنک یماندر .

❖ نادان ❖

برده اوقوغان ، برنیده بلمسی تورغان کشینی « نادان » دیلر ، بلسکمز معنا سنک . کشی نادان بولساده ، عقللی ، فکری ، خلقلی ، توزملی ، بای ، اوتکن بولوی ممکندر .

﴿ عقللى كىشى ﴾

— ھەر بىر سوزن، اشن توروشن، پوروشن اولچاب، توبىن اويلاپ، دىياغھ دە آھر تىكە دە فائىسى بولماغان اشلىرىنى بىردە اشلامى تورغان كىسە در .

﴿ عقلسىز كىشى ﴾

عقللى كىشى كىيى، سوزلىرىنىك اشلىرىنىك توبىن اويلاماس . نى اوچرادى شونى توتار دە اشلار، تلىنىنى كىلىرى شونى سويلار . اشلاگان اشنىك سويلانگان سوزلىرىنىك آرتون آلدن اويلاماس ،

رسولز ايتىكان : «عقللى كىشىنىك تلى كوگلىنىك، عقلسىزنىك كوگلى تلىنىك در»
يعنى عقللى كىسە سوزن كوگلىنىدىن اويلاپ سويلار ، عقلسىز كىشى :
كوگلىنىكى نىستە سنى تلىنىك يورتىر ،

“باي”

— دىيامالينە مئاجلغىنىدىن آرتقى بايلىغى بولغان كىسە در .

شريعەتكە باي دىيۇب : بوروچلارنىدىن آرتقان ، كىيۇم سالومى بولۇپ ، دىيا اوچون كىراك ياراقلارى بولغان كىسەنىك كىراگىدىن آرتقى اوتوز سوم قدر مالى بولسە بو كىشى باي سانالادىر . موندى بايلىقلى كىشىنى « نىصاب ايباسى » دىلر ، بو قدر بايلىغى بولغان كىشى : زكات ، فطر ، عشركىيى صدقەلارنى آلوى درست بولماس . اما اوزىدىن فطرە چىقار . استغنىە قىربان واجب بولۇر ، زكات واجب بولماس .

(فقير كىشى)

باي بولۇدە سويلانگان قىردىن مالى كىيىم بولۇر .

فقيرنىك تورلىسى بار ، بىردە آشارىنە بولماغانىك بار ، آنسىنى « مسكين » دىلر . باي اسمىنىك بولغان كىسەنىك ايك توبان درجە دە كىيىم مسكين دىيولگان فقيرگە ياردەم ايتىمك قىيوشلىيدىر .

(كچلى هم كچسز)

سلامتلىكى بتون بولوب، اعضالارى تازا بولغان كشىلر كچلى بولالار.
— كچسزلك: كشى آورو سببلى، يا ضعيفلك سببلى، كچسز بولادر.

«اوتكن هم آغرا»

اوتكنلك كشىنىڭ مېيى صاف بولوب، ھرنستەنى بېك تېز آڭلاوچان بولويۇر، ھونى «اوتكن، ھم» زىراك، دېلر.

— آڭغراق: اوتكنلكنىڭ كېرسى، كشى مېيندە بىر ضرر بولو سېنىن ھرنستەنى بېك آوراق ايلە، كوب اويلا بىقنە توشنر.

اوتكن كشى برسوزنى بىرمېنوتدە آڭلاغانى كېي، آڭغرا كشى آنى يارطشار ساعت آور تورشلار صوڭىغنە توشنر.

اوتكن بولودە، آڭغرا بولودە ھېچ عېبلى اشلر توگل، بولار اللە تەعالى نىڭ تزويىنە قارىلار. شولايدە توروشو كشىنىڭ اوزندن كېلەدر.

«توزملى توزمسز»

توزملى: نېندى اوڭايسزلىق بولغاندە، نېندى كوڭلى تلامى تورغان اش كېلسەدە، توزەر بورچلماس، ھم كشىنېدە بورچماس.

اما توزمسز كشى كېيىنە گنە برا اوڭايسزلىق كېلسەدە ئللە نېندى بورچلو لارغە توشەدر. قايفو كېلگاندە اوزن اوزى ھلاك ايتوچىلر توزمسز كشىلردر.

«توغرىلىق»

توغرىلىق: سوزدە، اشدە، يورشدە، توروشدە تېوشنچە سويلادو، تېوشنچە اشلادو، تېوشنچە بورو، تېوشنچە تورو، در.

«يالغانچىلىق»

يالغانچىلىق: سوزده، اشده قىوق بولو، يالغانلاوكشىنىڭ اوزايركىدىن بولادر، بو يالغان هر بر ملت قاشنده يمان صفتلارداندر.

«جىناقلىق»

جىناقلىق: سوزنده، اشنده ياتوده، توروده تيوشنچه بولودر.

«جىناقسزلىق - شابشاقلىق»

سوزن، اشن، كيومن، سالومن اورونلى اورونسز بىرده ايتور، اشلا تاشلار...

«قزولىق»

قزو طبيعتلى بولوچىلىق، كشىنى هلاك ايتوچى بر خلقدر.

«آقرنلىق»

آشماو ياخشى صفتدر، توزملك ايله آشماو آراسنده آيورما بار. بره وتوزمسز بولورده اوزى «آقرن» بولور. (معلم افندى بيان اينه سز!)

«اوقوتوچى»

معلم، خاتون قز بولسه «معلمه» دىلر. علم اوپره توچى كسه لردر. تلمزده خلفه دىلر. خليفه ديگان سوزدن بوزلغاندر، علم اوپره تو پيغمبرمزنك برنجى اشى بولغانغه علم اوپره توچىلرنى «پيغمبرمزنك اورنونده اش قلوچى - آنك اشن اشلا گوچى معناسنده بولغان» خليفه» ديگان سوز ايله آتاغانلار.

«اوقوچى»

شاگرد دىوبورته مز. بو «شاگرد» ديگان سوز «گك» ايله يازلادر،

فارسی سوزدر. عربده «مُتَعَلِّم» ديلر. علملك استه وچى ديمك .

« ملا » ✓

بوسوزنك معناسى « علم ايله كوكره گى تولغان كشى » ديما كدر .
كوب تورلى علملكلرني بلوچى كمسه ديمك بولادر .

— داملا = بو سوز ملا، ايله « دا»، ديگان ايكى سوزدن تورادر .
« دا » كينئى خلقي تلنده « الوغ » معناسنده در . ملادانده الوغ،
آرتق عالم كشى ديگان سوزدر .

سوزى استه وچى قو

« مفتى » ✓

عرب سوزيدر: مسلمانلارنك اسلام شريعتنك بولغان باشلارينه كيله
تورغان، هر بر مسئله لرينه «درستمى»، توگلمى، ايكى ياقنك برسنى
آيروچى كمسه ديمكدر . مسلمانلارنك دين اشلرنك، قول آستونداغى
مسلمانلارنك هر برسينه باش بولوب، نينديگنه دين مسئلهسى چقساده
قرآن، حديث ايله ياباشقه روشه درستى، ياتوگلمى ديو يول كورسا
توچى كمسه بولادر .

— مفتى بولغان كشى اسلام شريعتن اوزينك بارماقلارن نيچك بله
شولاي بلمكى تيوشدر . قرآننى برده تفسير قارامى توغريدان توغرى
آكللاو، حديث شريفلرني رسول الله دان ني روشه كوچرلگان، كم كوچرگان
باروسنده كوكلدن بلوى تيوشدر .

— بزنگ روسيهده بتون مسلمانغه اوچ مفتىلك باردر .
برى قريمه ايكنچسى « تفليس » شهرنده اوچنچسى « اوفاه » ددر .
اوفاده بولغانى بزنگ مفتيمزدر .

— بزنگ مسلمانلارنك حاضرند درستى، درست توگلمى ديويورتله

تورغان كۆب اشلىرى بار ، مەنى بولارنىڭ بىرسىدە آيۇرۇب بىرگانى
 بوق، چۈنكى علمى بوق. . .

« قاضىلار » ✓

شەرىعت بويىچە ھەم قەلۋچى، مەنى قول آستونىڭ بولغان كىشىلەردىر.
 بولاردا بىك عالم بولۇرغە تېۋشلى. . . بىزنىڭ مەنى ياننىڭ اوچ قاضى بار.

(مۇذن)

مىسجىدلاردا ھەر كۈنىڭ اوڧولا تورغان بىش ۋەقت نىماز، آتتاغە بىراۋقولا
 تورغان جىمە، اوچۇن، مىنارگە مىنبا ئىزان ايتۇچى كىمەلەردىر. بولاردا
 ۋەقت بەلدە تورغان علمى ياخشى بىلۈرگە تېۋشلىدۇر .

« خەلقلى - خەلقسىز » ✓

كىشى بىكى تۈرلى بىرسى: اورونسز آچولانىمى، اورونسز قىچقىمى،
 اورونسز بورچلىمى، اوزىنە تىسەلەردە قارشو جىبىر ايتۇگە تىروشمى،
 بىك بوشاق كۆڭلىلى، ياردىملى بولغانى بار مونسونى «خەلقلى» دىلەر.
 ياخشى - كوركام خەلقلى دىگان سوز.

— اورونسز آچولانا، اورونسز قىچقرا، اورونسز بورچلا، بىرەۋقاتىراق
 سوز ايتسە آنارداندا قاتىراق ايتە موندان باشقە يمانلىقلار ايتەبو
 كىشىنى «خەلقسىز» دىلەر. ناچار خەلقلى، گوزال خەلقى بوق دىگان سوز.
 دنيا آخرت درجەلى كىشى، طىچ كىشى «گوزەل خەلقلى» كىشىدۇر. . . .

« فەكرلى ھەم فەكرسىز »

فەكر = ھەر نىستەنى تۈبلىب اويلاۋ، ھەر ۋەقتە اوستىنگىنە قاراۋچان
 بولمى، تۈبلىب بىلۈگە تۈرۈشۈ، مونى « فەكر » دىلەر. موندى كىشىنى
 « فەكرلى » دىلەر. - فەكرسىز مونىڭ كىرسىنچە بولادۇر.

« علملەر - فنلر . »

حاضر زماندا دنيادا بىك كىوب علملەر آرتىدى .
 اول علملەردىن ھەر بىرىدە آدم بالاسىنىڭ دىياسى ھم آخىرقى اوچون
 فائىدە بىر وچىلار در . بو علملەردىن ھەر بىرىدە او قورغان كىشى بىلە آلا در .
 دنيادا بولغان علملەردىن بىلوى آدم قولىدىن كىلمى تورغان علم بوقدر .
 بىيغىمىز علملەردىن كۆپلىكى بىلە كانگە كۆرە « علملەرنى بىشكىدىن
 چىقىرىدىن باشلاپ كىمگە باروب كىرگىزگە قدر او بىرەنگىز ! » دىگان .
 دىياغە چىققان ھەم چىچاق علملەرنىڭ ھەر بىرىدە « قرآن » شىرىفە باردى .
 قرآندىن تامام آڭلانغانلارنى ھىدە شىرىفلەردىن آڭلامق مۇمكىن .
 شول سەبەبىن مۇمىن بولغان كىمەلەر اوز تىللىرىدە اوقونى يازونى بىشپىلاب
 بىلگەنلەردىن صوڭ ھەر بىر تىلنى اوقى باشلاپ كىرەك : ھەر بىر تىلنى تىيوشەچە
 بىلگەچ ، قرآن شىرىفنىڭ مەنىلەرنى ھىدە شىرىفلەرنى اوز تىلىدە ايلەندىر
 اوقى باشلار . شول ايكى علملەرنى باشىدىن آخىرىدەچە اوقورغان كىشى
 ھەر بىر علمدىن آز ، آز بولسا ھەش آلور . آندى كىشى نىندى علم
 بارلىقن ايشىتىسە دە ، آھ ، دىيو ايسى كىتوب ، اشانى تورماس !
 - علملەرنىڭ چىشمەسى نىستە ؟ . . . .

۱) بىر ئىشنى قىلىش = بىر تىلنىڭ سوزلەرنى تورلى تورلى ايتىدىر سويلى بىلونى
 او بىرە تە تورغان علملەك = بو علمنى

« صرفى » علمى دىلەر . ھەر تىلنىڭ صرفى باردىر .

۲) بىر تىلنىڭ سوزلەرنى تورلىتىدىرە بىلگەنلەرنىڭ صوڭ ، شول سوزلەرنى جىيۇب
 بىر سوز ياصاب ، درست ايتىوب سويلارگە ، درست ايتىوب آڭلارغە
 او بىرە توچى علمنى =

« ئىخۇ » علمى دىلەر . ھەر تىلنىڭ ئىخۇسىدە باردىر . . . .

(۳) — پير يوزنك توروب اوتكان همده حاضر زمانك تورا تورغان تورلى خلقنك تلمرن، توسلرين، حاللرن، تورمشلارن وباشقهره وشلرن بيان اينوچى علمنى =

« تارىخ » علمى ديلر. « تارىخ عمومى » ديگاني بتون دنياحالندن بحث قلوچى، اماير تورلى خلقنك حالندنگنه بيان قلغان تارىخنى « تارىخ خصوصى » ديلر .

(۴) — پيرنك يوزنده، آنداغى اورمان هم صولى پيرلرن، هولارنى شهرلرنى بيان اينوچى علمنى « جغرافيه » ديلر .

(۵) پيرنك بر كيساگندنگنه بحث اينوچى جغرافيه نى « جغرافيه خصوصيه » ديلر، بتون پير يوزن بيان ايتكاننه « جغرافيه عموميه » ديلر .

(۶) پيرنك قرصاغند بولغان، پيرتو فراغنه قاتوشقان : آلتون د كمش ، تيمر، باقر، انجو، مرجان كىي نسته لرنك حالن بيان اينوچى علمنى « علم المعادن » ديلر .

(۷) سان توغروسندك، ساناونى بلدره تورغان، تورلى سانلارنى برگه قوشو، كوبدن برنيچه ساننى آلو ، برصاننى ايكنچسینه قوشو ، كوب ساننى بر نيچه گه بولو كىي ، سان بلدره تورغان علمنى « علم الحساب » ديلر . بو علم كوب تورليدر . . . .

(۸) — نسته لرنك زورلق كچكنه لكرن بلونى بيان ايتكوچى علمنى « علم هندسه » ديلر .

(۹) آدم بالاسينك تينيك نيندى كيساكلردن تورون بلدره تورغان علمنى « علم التشریح » ديلر .

(۱۰) كشينك تمنده گى حاللرينك اوزگاروندن خسته لكرنى بلب ، شولارغه دوا قلونى اويره تبه تورغان علمنى « علم الطب » ديلر .

۱۱) كشيىڭ كون كورشونىڭ، اوزىنىھ ضررلى بولغان نىستىھ لىرنى، فائىدلى نىستىھ لىرنى بىلدىرە تورغان علمنى « علم الفقه » دىلر .

۱۲) اللھ تەئالى نى تانې، آنىڭ بارلىغى، بىرلىگىنى عقل ايلە بىيان ايتىونى بىلدىرە تورغان علمنى — « علم الكلام » دىلر .

۱۳) قرآن شريفنىڭ، سوزلىرىنىڭ معنالرن بىلب، شول سوزلردن چىققان حكمتلرنى بىلدىرە تورغان علمنى « علم التفسير » دىلر .

۱۴) رسولزنىڭ سوزلىرىنىڭ، رسول اللھ دانىمى، توگلىمى ايكانن بىلو، شونى بىلدىرە تورغان علمنى « علم اصول الحديث » دىلر .

۱۵) قرآن دان ھدىيىلردن ھكىملر چىقارونى بىلدىرە تورغان علمنى « علم اصول الفقه » دىلر .

موندان باشقە: ۱۶) علم سىمىيا، ۱۷) علم كىمىيا، ۱۸) علم الاشياء، ۱۹) علم الاشجار، ۲۰) علم تىببىر المنازل، ۲۱) علم السىياست، ۲۲) علم المياھ، ۲۳) علم الافلاك، ۲۴) علم النجوم و بولارغە باشقە بىزنىڭ عرب تارىخلىرىنىڭ بىيان ايتىولسىگان ۳۰۰ دن آرتىق، ھىر بىر تورلى علم و فىلىر باردر . ھىر فننىڭ اسلام عالملىرى طرفىدىن ياصالغان كىتابلارى كۆبدر . . . .

مىثلا تىفسىردىن بىر تارىخ كىتابىنىڭ ۳۳۳ تىفسىر كىتابى كۆرلدى . . . .

۱۷) دىنلر آراسىنىڭ اسلام دىنى كىمى كىتابى كۆب بولغان دىن يوقدر . . . .
 مۇنىڭ سىمى نىستىھ ؟ جواب : قرآن شريف ايلە ھدىيىت شريفلىرى بىيىك كۆب حكمتلرنى اچلىرىنىھ جىيغانلىقى اندر .

بولارنى چۆك سىبب بولالار ؟ جواب : چۈنكى ھىر بىر علملىك شولاردان چىقارولب ياصالغان . شول سىببىدىن ياۋروپا يوقۇدە وقتىك اوق عربلر كۆب علملىكلرنى بىلىگانلر . . . .

عقل نیندی اشلر اوچون کیراک بولا ؟

عقل ایگ الیک اوزمزی یوقدان بارقلوچی الله تعالی نی تانوده برنجی قرالدر . عقلی بولمغان کسمه ، الله تعالی نی تانوا ایله ، همه باشقه عبادت لر نی قلو ایله بیورلیدر . . . . دنیاده بارلقغه چقغان علملکلر هر برسیدک عقل آرقاسندک بارلقغه چقغانلاردر .

آدم بالاسی ایله باشقه حیوانلار آراسندک آيورماده «شول عقلدر» . . . .

بایلق .

دنیا مالینه بایواوچون ، کسب کیرکدر . تیک توروب ، کسبسز یاتوچی کسه ننگ قولینه مال کیلوب کومیدر . الله تعالی هر کیمگه کسب ایتونی فرض قلمغندر . کسب بر تور لیگنه توگلدر - بیک کوب تور لیدر :

ایگن ایگو ، صاتوایتو ، بالتا اصناس بولو ، کیموم تگو وبولارغه باشقه کسبلر باردر . بایلق بیک کیراکلی نسته در ، چونکه بایلق ایله دینگه بیک الوغ خدمت ایتوب بولادر : مثلا ، مسجد صالدر ، مکتب ، مدرسه لر صالدر ، فقیرلر ، یتیملر نی قوندرو اوچون یورتلار صالدر ، آورو کسه لر نی دارو ایتواوچون خسته خانهلر صالدر ، دین اویره تدرو اوچون خلفه لر قویوب ، آلا رنی تربیه ایتو ، فقیرلر نی آشاتواچرتو ، کیوندرو ، وبولارغه باشقه دینمزی صاقلی تورغان اشلر اوچون مال کیرا کدر . . . .

فصل « کورکام خلقلار بیانی »

کورکام خلقلار کوبدر . مونداده بر آزن سزگه بیان قلامن :

استقامت = هر وقتده ، هر بر وعده گه تورو ، هر بر اشد تزلولو اورتاچالقه بولو . یعنی : بر اشدده چیکدن طش آرتدرمای ، درجه سندن کیمه قلماددر .

۲) « أَدَبٌ » = اشلرده آزغنلق ايله چقا آراسنده بولغان چيكنى
صاقلاب، شول چيكندن چغونك ضررن تانودر . . .

۳) « فِرَاسَتٌ » = ايماننك قوتليليگي سيمبلى كوكله بر سيزونك
بارلقغه چغوى، بوسيزو صفتى بيك الوغ صفندر . . . .

۴) « تَفَكُّرٌ » = اويلانو معناسنده در . اوّل هر كشي اوزينك
اشنده، سوزنك اويلانمق، صوكره الله تعالى نك ياراتقان نسته لرينك
حكمتلرن اويلامق، مين مؤمن ديگان كسه گه هر وقتده اويلانو تفكرده
بولمق تيوشدر . دنياغه چقغان هم چقاچق نسته لرنك هر برسيدك ،
فكر آرقاسنك دنياغه چقمشدر هم چقاچاقدر . فكر سز بر نسته ده بولماس .
هر كم بله در پاراخودلار ، تيمر يوللارى ، تيليغرافلر بارده
فكر آرقاسنده بولغانلاردر . . . .

الله تعالى قرآنك اينكان « بر كشي مينم ياراتقان نسته لرم توغروسنك
اويلانسه برده شكسز كوب حكمتلر تابار » ديوب .
همك الرحمن سورهنك « آدميلر كو كگه منه آلماسلار بارى فكرلرى
آرقاسنده چقغان قرالار ايلانگنه منه آلورلار » ديگان . . . .

۵) صِدْقٌ : توغرى بولمق ديگان سوز ، ييدى نسته ده صدق
كيرا كدر صدق ييدى نسته ده بولادر : اولگسى : سوزده توغريلق ،
ايكنچسى : نينده يعنى هر وقتده نيتك توغرى بولسون يعنى هر بر
اشكنى اخلاص ايله اشله ، اوچنچسى : وعده توغريلق . قلغان وعدهك
بركلگان بولوب ، اوتهلونك آرلى بيريلى بولماوچيلقدر . دورنچسى :
عزمك صدق يعنى بر اشنى اشلارگه نلاگان وقتك ، برده كوكلنده
آنى اشلامو ياغى اويلانماسده ، باسكى اشلامونى كوكلنده كيتورمس
منه شونى صدق فى العزم ديلر . بشچسى : وعده گه توروده راستلىق :
قلغان وعده سنى راست كوكلندن اوته نيتقنده بولمق . آلتنچسى : عملك

صدق : اشدہ راستلق۔ طشدان اشلئ تورغان اشلئ ، اچینه باشقه بولماس
 طشدان نی فلا شول قلغانن کوکلندن تیوش صاناو ، کوکلنده بولمی
 طشدانغنه قلماوچیللق بیئنجسی : الله دان قورقوده صدق : یعنی
 طشدانغنه «ای الله، عذابکنن قورقام، سیکنا گناه قیلودن قورقام! دیوب ،
 تلی سویلاب ، کوکلنده بر نسته بولماو توگل ، بلکی قورقوی قوتلی
 بولوب ، آنی هیچ وقت تاشلاماودر . . . .

(۶) مُرَابَطَه = نفسنی الله تعالی نك بیدرغان نسته لرینه بوین
 بکدروده بش نسته ایله باغلامقدر : نفسنی گناه تاشلاوغه باغلاو،
 نفسکه الله تعالی نك اوزن هر وقت کورپ تورونی بلدرتو، نفسنی حساب
 ایتو، تیوشلی اشلرن تمام اوته گانمی کیچچیلک قلغانمی ، نفسی اگر
 استنه تیوشنی قلماسه آنی شلته قلو آکا آچلق کبی اشلر ایله جزا بیرو .
 (۷) اخلاص : هر اشن چن کوکلندن قلو .

(۸) احسان = هر اشد الله تعالی نك آلدنده تورغان کبی ، اش قلبق ،
 چونکه اللهنی بز کورمساکده اول بزنی کوره در .

(۹) تَوَاضِع = هر کمگه توبانچیلکلی بولو .

(۱۰) ذِکْر = الله تعالی نك یاراتقان نسته لرن کوکلده یورتو . . .

(۱۱) نَصِيحَت = باشقه کشیلرنی توغری یولغه انده اوگنلو . .

(۱۲) تَصَوَّف = صافی کوکللی بولوب ، دینکه خدمت یولنداغنه
 توروشوب برده باشقه اشکه قاتوشماودر . . . .

(۱۳) غَيْرَت = تیوشلی اورنه بیک غیرتلی بولو ، اورنك قولکنن
 کیلگان اشلرده ملنکه خدمتنی برده آیاماودر . . . .

(۱۴) غِبْطَه = باشقه کشیلرده بولغان الوغ دجهنی ، اورنکه تابارغه
 توروشو ، مثلا برهو بیک عالم ایکان ، سینده شونك
 کبی عالم بولوغه توروشو . . . .

(۱۵) سَخَاء = قولگنده بولغان نعمتلرنی ، شوڭا محتاج بولغان

کمسه لرگه بیروڭ . بای فقیر لرگه ، عالم ، نادانلارغه

اوزنده بولغان نعمتنی بیرویدر . . . . .

(۱۶) ایشار = اوزگه کیراک بولساده ، شول نسته نی کشیلرگه بیرو . . .

(۱۷) مَرُوْتُ = بیگنک ، هر ککمه تیوشنچه سوز سویلاو ،

تیوشنچه اش قلو . . . . .

(۱۸) قُوت = بوده مروت کبی چون کشیلک معنا سنده در . . .

(۱۹) حَکْمَت = هر نسته نك تو بن تیکشرب ، نیلاردن تزلنگان بلو .

(۲۰) شُکْر = قولوڭا کرگان نعمتنک هر برسینه کوڭلکنی شاد قلوب ،

شونک برابرینه اش قلو . (محتاج لرگه تاراتو)

(۲۱) رِضَا = نسته نك بار ، شوڭا کوڭلک راضی بولوی ، نیندی آورلق

کیلسه ده کیفک بوزلماوی .

(۲۲) صَبْر = اوڭایسزلق وقتلارنده توزملی بولو . . . . .

(۲۳) خَوْف = الله دان قورقو ، بیورغن توتو طیفانندن طیولو . . . . .

(۲۴) رَجَاء = الله نك طرفندان امیدده بولوب ، هر اشکه کرشوو ،

بواش بولورمی ، دیو امیدسزلنمو . . . . .

(۲۵) بُغْض = الله تعالی نك دشمانن دشمان کورو . . . . .

(۲۶) حُب = الله نك یولنده بولغان کمسه نی سویو ، یعنی اوزی

کبی مؤمنلر ایله بر سوزده بولوب ، ملت اشنده برگه اش

کورو . . . . .

(۲۷) تَوَكُّل = هر بر اشکه کرشکانده ، برده تارتونمی بولورمیگان ،

بولماسمیگان دیو توقتالمی ، تیوشلی یاراقلارن اورننه

قويغاچ ، توتارغىدە كىرەرگە ، شونى «توكل» دىلەر
تابشرولو معناسىدە . . .

(۲۸) خُوْلْت = دانلىق تاراتمى ، ھىمىشە آنە موندە يىرمى ملت اشنىدە بولۇ .

(۲۹) اسْتَوَاءٌ ذَمٌّ وَمَدْحٌ = بىرە وسىنى ماقتى ايكان ، شول وقتدە ، كوڭلىك
نېچكدر ، اورزىنى يمانلاغىزىدە كوڭلىك شىولاي بولۇ
ماقتالو ايله يمانلانو بىر بىر بولودر . . . .

(۳۰) مَجَاهِدَةٌ = توروش بولمىق ، ھىر نىستەنگ ھىكىمتىن چىقاروغە توروشمىق

(۳۱) تَحْقِيقٌ = ھىر نىستەنى توبىلب دىلىلر ايله بلو . . . .

(۳۲) ذِكْرُ مَوْتٍ = اولمى كوڭلىك توتو ، زىيارت اسنلرىنە باروب

اولونى ايسكە توشرو . بو اش كىشىنگ خلىقن تىزە تر . . .

(۳۳) تَفْوِيزٌ = اشلرنى اللەغە تابشرو ، ياپىسە اشلرنى ، تىوشلى
كىشىلرىنە تابشرو . . .

(۳۴) تَسْلِيمٌ = ھىر كىمنى تىلىكەن ، قولوكەن ، كوڭلىكەن

سلامت قىلمىق . . .

(۳۵) تَمَلُّقٌ = علم اوگرەنو كىبى فائىدەلى اشلىدە كىشىگە يالنو . . .

(۳۶) طَهَارَةُ الْقَلْبِ = كوڭلىك كىشىگە كىنە توتودن اوچلىكەن پاك بولۇ .

(۳۷) شَجَاعَةٌ = باتورچىلىق كوڭل باتورلىقى ، قورقاق بولماوچىلىق . . .

(۳۸) حِلْمٌ = يوشماق طىبىعتلى ، ھىر كىمگە يىغىچلى ، يوشماق سوزلى بولۇ .

(۳۹) رَفْقٌ = يوشماق كوڭللى بولوب ھىر كىم ايله ايبەش بولورلىق بولۇ . . .

(۴۰) أَمَانَةٌ = اشانچلى ، خىيانتسىز بولمىق معناسىدە . . . .

(۴۱) وَفَاءٌ عَهْدٍ = قويغان وعدەگە تورو . . . .

(۴۲) حُسْنُ الظَّنِّ = كىشىگە كوركام اوى توتو ، بىردە اورونسىز كىشىنگ اشن

— یمانلقغه تارتو، بره و مثلا ترا کنیرگه کرگان ایگان یمانلقغه دیو اویلاماسقه کیراک . . .

(۴۲) زُهْد = هر اشده پاکلك ايله بولو، یاراماس اشدان صاق بولو...

(۴۳) قِنَاعَت = نی باروئا کوئلک ايله راضی بولو . . . .

(۴۴) رُشْد = اوزکنک توتقان بولکنده بیک اورناشقان، برده آوشمی تورغان بولو . . .

(۴۵) سَعَى = تورش بولو، کیراکلی، فائدهلی اشلر نی توغدر و غه توروشو...

(۴۶) اَنَات = آقرنلق، اشده، سوزده، آشغوچان، بولماو . . . .

(۴۷) رَقَّتْ : کوئلک نچکه لگی، یعنی کشیگه قاتی بولماو، یاخشیلقنی اشدانده کوئلکی یومشاو،

(۴۸) شَفَقَتْ = کشیگه یاردچی بولو، کشینی آیاوچان بولو . . . .

(۴۹) حِيَاء = اویاتلی اویالچان، حیالی بولو . . . .

(۵۰) وَقَار = الوغقلی، یورش توروشه آقرنغنه یورو، آلدیناغنه قاراب، آفرن، آقرنغنه آتلاب یورو، ماتورغنه آشقمی سویلاو..

(۵۱) ذُكَاة = اوتکنلك، آکلی بولو، زیراکلك . . . .

(۵۲) عَفَتْ = بوزق اشلردن پاک بولو، یمانلقدان صاق بولو . . .

(۵۳) كَطْمُ غَيْظٍ = آچونی یتو، آچوئک کیلگانده برده آچولانماو . . .

(۵۴) عَفُو = کشی سینی رنجته ایگان، آئا آچو توتمی، محکمه گه بیرمی عیبین کیچرو .

(۵۵) نَيْتٌ = هر اشدده فائده سنی، آقتغنی اویلاب، چون کوئلدن قلو .

(۵۶) حُرِّيَّةُ اِرَادَةٍ = هر نستته نی تلابکنه اشلامک، تلامسه آنی ایرکسرلناب اشلامو. موندان باشقه گوزل خلقلار باردر . . . .

« قصه‌لار »

(۱ نچى)

« نادان هم عالم »

ولى نادان بالا ، « على » ياخشىغنه اوقوغان بالادر .
— ايكسیده اون بش ياشلرنده .

على — بوش وقتلارنه چرىن لر، ياڭا رساله لر اوقيدر . خدمت وقتنه
خدمت ايتوب اوتكاره ده خدمتن بوشانچاچ برده اش تابا آلمى ،
كونن اوتكاره آلمى ، شولای ايتوب ، اچى پوشاده ، ولى چغب کيته .
اورامغه چقچاغ قايا باراسى ؟ کتبخانه گه کرر ایدی ، اوقورغه تل ،
کوررگه کوز بوق . قايا باراسى ؟ مونی قبول ایتنه تورغان موڭاياراقلى
اورون بوق ! کرده میخانه ده اویون توڭلاب ، چای اچب اوتورا ،
بر کره ایکی کره ، شولای ایتوب یوری تورغاچ ، باشقه
کشیلر کبی ، چای اچمی صرا اچب اوتورا باشلی ، منه شولای ایتوب
نادان کشی یولدان یازا ، ولید اش وقتنه ده شول میخانه گه بارب ،
صرا اچو ، اچه تورغاچ ، ایکشار کون ، بره آتنا شول اشد یوری
باشلی . شولای ایتوب نادانلغی آرقاسنده اورامده یالان آیاق یوری
باشلی . صوڭغی کون قشلق طوڭوب اوله در . بو کمسه نڭ بو اشکه توشوینه
باش سبب بولغان اش نادانلقدر . . .

۲ - « عالم ایله نادان »

بر اوصال ، باشقه دین کشسی باشینه یاشل چالما ، استنه یاشل چاپان ،
کیده بر اون اوچ یاشار اوقوغان بالایاننه کره . بالاغه ایتنه : سین یاش
وقتکله اوق نمازنی برده قالدیرمادڭ ، روزه نیده توقز یاشکده اولک توتا

باشلادك، شول ايز گولسكلرك اچون بازوكن ماتور، قرآننيك درست اوقغانك آرقاسنك الله تعالى سيكا پيغمبرلك بېردى . مېن جبرائيل فرشته من، سيكاموندا ن صوڭ مېن الله تعالى دن وحى كيتور رمن ديدى .

بو بالا ايتدى : سېن بركافر بولور غه كيراك چونكه محمد عليه السلام دن صوڭ پيغمبر كيله چك توگل ديوب .

تگى كشى تيز گنه چغې كېته ده ، برد . نماز دان قالمى تورغان قرق باشار بونادان كشيگه بارب كره در .

بونادان اورنندا ن توروب ايدك حضرت ! ديه

بو كشى ينده ده : سېن ايندى فلان افندى ، نمازنى برده قالدرمى اخلاص كوگلسك دن اوقغانك آرقاسنك پيغمبر بولوك، موندان صوڭ الله تعالى

سيكا وحى بيارر . مېن جبرائيل فرشته بولامن . ديه . تگى نادان بېچاره الحمد لله ديوب بېك شادالانا . تگى كافر ايتيه : ايندى سېن بودر جه گه منوگنك

شكر ينه ميكا سچك قل ديدى . بونادان بېچاره تگى كافر گه سچك قلدى ، منه كورگز بالالار ، اون اوچ باشار صبى بالا علمى آرقاسنك بو كافر گه آلد انمادى ،

اما قرق ياشلك ايراشانب ، نادانلغى آرقاسنك ديندن چغې قالدى .

۳ - « عقللى هم عقلسز »

وقا بېك عقللى بالا اون ياشنك . صفا عقلسز — اون بيدى ياشنك . و فاهر وقت وقتنك مكنبكه باروب ، آنداده تېوشلى سېقلارن اوقوب ، وقتنك

اوينه قايتاده آزغنه وقت اورامغه چقى ايشك آلد يلارن داغنه بر آز آتلاب يوربك ، اوينه كروب رساله لر چريه لر اوقى ايدى . صفا مكنبكه

سيگزنجى يل اوقوى بولساده ، باصقاننيديه يارتى يورتيغنه اوقى ايدى . مكنبكه بارر غه ديوب چغوب كېته ده ، اورامك اتلر قووب يورب ،

بالالار ساعت سيگزدن باروب ، اونغه قىر اوقوغان بولالار ، صفا ساعت اون

تولغاندان سوڭغىنە باروب، مەكتەپكە كىرەدە، سېف آلۇب، بالالارنى رەنجىتە،
چيۇن يالغانلارنى سويلى . . .

اوقى تورغان بالالارنىڭ كىنايەلەرنى ياشىرىپ، آلارنى دىققەتتەن اوقۇدان بوش
قالدىرايدى . بىر آز اوتورغاچ صفا خەلق سەندىن صورامى نىيەتى وقت
يىتمەسەن الك اوڭ چىغىپ كىتەدرايدى .

شولاي ايتوب يورى تورغاچ وفادە اون اوچ ياشنە يىتوب، مەكتەپكە اوقۇلا
تورغان نىستەلەرنى بىتەپ چىقىدى . صفادە اون توقۇز ياشلارنىڭ مەكتەپنى
تاشلادى . صفا مەكتەپنى چىققاچ، كەم يىتىدى شونىڭ ايله سوڭشە، صوغشە،
جولر صفا سەندە يىرتلە ياشلادى .

اما وفايىك چىناقلى بولوب، اول قارىتلار ياشلار آراسىدە دانلىقلى بولوب،
خەلق كىراكلى باز ولارنىڭ آناردان يازدەپ، مەللار مجلسىدەن بىردە قالدىرمىلار
ايدى . بىر كىشىنىڭ بالاسى يىمان صىغىلى بولسە «چولر صفا كىي» دىوتلە .
يىرتەلر ايدى . اما وفانى بىتون تىرە ياق سويكىلى توتتالار ايدى .

آوللارنىڭ بىگرمىلەپ كىشى بالالارنى وفا اسملى قويدىلار . تىرە ياق
آوللاردە وفا اسملى بالالار كوبايدى . بو وفا اون بىش ياشنە يىتەكچ
كورشى آوللارنىڭ خەلقە بولدى .

صفا سالداتقە كىتوب، آنە بىر سالداتنى آچولان شقان وقتدە مطلق
صاى ايله ياشنە صوغىپ اوتىردىك، مەنگولەككە زىندانگە يىبارلدى .

— مەنە بالالار! صفانى عەقلىسز دىساكە، عەقلى بىردە بولمىغان آنادان
توغمە چولر دىگان سوز توگل، بىلكى صفادە وفا كىي عەقلى ايدى،
اما عەقلى ايله يورمىدى، آنا آناسىنىڭ ھەك خەلقەلەرنىڭ سوزلەرى بويىچە
تورمىدى . الوغ كىشىلەر بولاي بول، تىگلاي بول دىگانە ئەي، بولمىسە
صوڭ! دىوب قاروشوب اوز يولنىڭ يورى ايدى .

۴ - « بای هم فقیر »

باینکه همه فقیرنکه یاخشیلاری بار، یمانلاری بار.
 بایلارنک یاخشیلغی: قولنده بولغان مالن محتاج کیشیلرگه، دین فائده سنه
 بیرویدر. یمانلغی: صاران، تکبر، هوالی بولوب مالن یوق بار
 اورنغه تاراتویدر.

فقیرلرنک یاخشیلغی: فقیر بولوبده، قولندان کپلگان هنری ایله کسب
 قلسه، قولنده بولغان، نابقان مالن بیک صاقلاب توتسه، مین فقیر
 دیوب، خیانتلی بولماسه بو فقیر یاخشیدر.
 فقیرکسه ننگ یمانلغیده برده کسب ایتمی، کشی ایشگی توبنده صرانوب
 یورسه، آرا تیره اورلاشدیریده یوری باشلاسه، بو فقیر ایک یمان
 فقیردر.

۵ - « یاخشی بای یمان فقیر »

موسی پیغمبر زمانده بر بیک بای کشی بار ایدی، بایلغی بیک
 زور ایدی. فقیرلرنی بیک قاری ایدی. کوپرلر صالدرای ایدی،
 مسجدلر مکتبلر صالدرای ایدی. فقیرلر یتیملر اوچون قونار اوچون
 اویلر، آورولار اوچون خسته خانهلر صالدرای ایدی.
 بر فقیر بار ایدی: استنه بر قات کیومی بولو بر یاقده تورسون،
 کندک آستندن تزیمه قدر بولغان تننده قاپلارغه چوپره گی بولماغانلقدان،
 تنن رتواوچون بالحق اچنده اوتورا ایدی. تگی بای اوزینک بایلغی
 زورلقدان، بورچلو کوب بولا دیوب حضرت موسادن اوتندی: الله
 تعالی گه دعا اینکل، مینم بایلغینی بر آز کیمتسه ایگان دیدی.
 فقیرده حضرت موسادن اوتندی: الله تعالی میکان عورت رترک
 قدرگنه کیوم، آچ بولماسلق قدرگنه آشاملق بیسه ایگان! دیدی.

— حضرت موسیٰ تعالیٰ طرفین اوشبو جوابلارنى كيتوردى: بايغە ايتدى: الله تعالى سىڭا صارانلق ايتارگە، يالقاولق قلورغە، اسراف ايتارگە بيوردى. ديدى.

— فقيرگە: الله تعالى سىڭا شول حالنەدە كوڭلن خوش قلوب، شكر قلسون، كسب قلسون! ديدى. باي حضرت موسادن بو سوزنى ايشنكاج: مین الله تعالى نك بېرگان نعمتلرينە نيك شكر قلميم، مین نيك قولومدان كېلگەن اشلرمدە يالقاولق ايتيم، نيك مین الله تعالى نك اوزمە بېرگان نعمتلرن اورونسزاورونغە ناراتوب اسراف ايتيم! بىردە اول اشنى قلاچاق توگلمن، عمرمدە صارانلق ايتناچك توگلمن ديدى. شول روشدە اول باي كوندن كون بايلقى آرتوب، بالالارينەدە بىك كوب دولت قالدردى.

— تگى فقير حضرت موسانك بو سوزن اشنكاج: مین بو حالە نېچك شكر قلميم، كسب ايتارگە كوڭلم نېچوك كوتارلسون ديدى. بو كشى شولاي ايتوب، اوزينە آچ اولسلنك رزق كيتور وچىلرگەدە قاتى كوڭللى بولوب، طوبومسزلق سوزلرى ايتە باشلادى، موفى تربىسە ايتوچى كسەلر، كيتورگان نعمتلرن خوش كوڭلدىن آلى، آرزىغانن كورب، بىردە رزق ايتىمى باشلادىلار. تگى كىسە شول اوروندىه آچلىقدان وفات بولدى. . . .

شعر: «بايغە تىوش شكرلك * قلمازسزلق كفرلك
فقيرگە صبر كىراك * واجب ايررتوزەلك»

۶ - «ولى هم على»

بولار ايكسىدە بىك توروش بالالار ايدى. كىراك قدر علملر يەدە بار ايدى. دنياغە چىغ ايكسى بىلكدە كسب ايتونى تلادىلار. اما بولارنك

ایکسندده کسبکه توتونور اوچون کپراک بولغان آقچه «سرمایه»
 یوق ایدی. بولار ایکسی برگه کیلوب، اوزارینه فیروشد «سرمایه»
 حاضرلونی کینکاش ایتوشدیلر. آقغنده ایکسی ایکی اورنغه یازو -
 صزو خدمتینه کرب، بر یوز تنکه آقچا یاصاونی مصاحت تابدیلار.
 — ولی جریده خانهده «ترجمان» عرب جریده لرندن تاتار جریده
 لرینه سوز ترجمه اینو اورنینه کردی. ترجمه ایتکان هر بر یول
 یازوغه برتین آلاچاق بولدی. علی = سودا خانهده، حساب دفترلری
 باشقاروچی «حساب» بولدی آیلق وظیفه سی باشه اون بش صوم
 بولساده، بارا تورا بیگرمی بش صومغه قدر آرتدی. شولای ایترب
 بولار ایکی یل چاماسی خدمت ایتدیلر. ولینگ ایکی یلده اوچ یوز
 صوم چاماسی آقچاسی بولدی، بایدان چقدی. علی نیده چغارغه قوشدی.
 علی ایتدی: اوزکنک آقچاکنی طغب، اوزکن فاتیملر تواب، اوزکن
 کشیلریاللاب، ساتوایتوگه قاراغانده، مونده بارسید خوجانقی چغش
 یوق، آقچا کیلوب تورا، همین باید تورام دیدی ولی نیتدر قصتاسده
 علی چقمادی. ولی کچکنه گنه کتاب کیبتی آجب، اوزدن ساتوایتده
 باشلادی. اوچ دورت یل اچنده ولینگ بش مک قدر (سرمایه سی)
 بولدی. اوزینه یورت آلدی. کیبتنه خدمتچی قویندی. کیبتنده
 زور ایتدی. علی عمر بووی بیگرمی بش صومغه خدمت ایتوب، ینار
 ینماس قصتیغنه کون اوتکاردی. منه بالالار «حرکت ده برکت!» دیگان
 بابالارومزدن قالغان سوز، بیک درست سوزدر. ولی اوزایرکنده
 تلاسه فی اشلاب حضور قلوب عمر کیچردی. بایلغیک کوندن کون آرتدی.
 اماعلی صراوسز آشقاده بارا آلی، تلاگان بیوینه توتارغه آقچاسیده ینمی
 عمرن کیچردی.

۷ = « حیوان رنجتو چی بالا »

صمد هر وقتك ماچی ، ات ، قاز ، تاوق كبی حیوانلارنی رنجته ایدی .
 آتا آنالاری : های بالا ! اول حیوانلارنك رنجشی توشار ، ئالله نیندی بلا
 لرگه بولغر سون ، اعضاڭ ضعیفلنر ! دیسه لرده ، صمد بوسوز دن كله گه
 ایدی . چونكه صمدنك اوبونك ماچی ، قاز ، اورداك كشیینی نیچك
 ضعیفلنه آلسون دیگان ، اوی بار ایدی . شولای ایتوب بروقتك صمد
 اوزلرینك اویلرنك بولغان ماچینی برکچکنه بولمه گه کرتب ، آنده
 آنی تورلی ره وشك رنجتب تورا ایدی ، ماچی بیك آچیغی کیلوب ، صمد
 نك بوغازندن ایکی آلد آیاقلاری ایله الاکترب آلدیده ، صمد ایکنگه
 جغلدی . اویده هیچ کم یوقلغندن بواشنی بره وده کورمیدی . صمد شول
 ره وشده ماچی تورناغندان آخرت یورطنه جونالیدی . منه بالالار !
 الله تعالی یارانقان جان ایاسندن هیچ برسندک رنجتویاراماس صاقلانورکز !

(ماچینك صمد اولگاچ ایتکان شعری)

مین بولسامک ماچی هم * سین بولسا ئمک گر آدم
 رنجتو یارامیدر * منه کوردلشن جزاڭ
 جزا سیگنا دنیاده * تاغن بولور محشرده
 بولور سیگنا زور عذاب * مین کیچماسام اگرده
 اوتردم سینى بووب * عبرت آلسون قالغان دیب
 آدم رنجتو نیچك * یارامی - هم حیوان دیب

۸ = « کشی یورطنه رخصتسن کرو چی بالا »

« ولیدنك جلاسی ، كمنك یورطفه بارساده ، تونله ده کوند زده ، رخصتسن
 کرو ایدی . آتا آناسی همک یورت خوجالاریده ولید که ایتنه لر ایدی :

ای ولید سین یاش کشی اوزك سبغه اوقیسون، ادب ادرنی بولغان
مکتبکه یوریسون، اما بو رخصتسز یوروک ایله سین اوزگنی اوزك
برهلا کککه توشرسون آلی! »

ولید بولارنك سوز لرینه قلاق صالمی، کشی یورطنه کرگان اوجون
نیندی هلاکک بولسون دیو کولاگنه ایدی. بر وقتک ناصر
باینك کون آرالاش، قوناچادان تاوقلاری یوغالا باشلادی. بولار
بواشنی سیزنگاچ، کشی یاتقانداں صوگ، برهوسی کوزه تب تورساده،
تاوق همیشه یوغالا، اما کیلوچی کورنمی ایدی. شونداں بولار اویلیلار،
بو اوغری قارانغو توشو ایله بزیقلاماسدان الك اوك کیلوب اوغری
تورغاندر دیوب، برخدمتچیکه بیک زور کوساگ توتدروب، قوناچانی
صاقلارغه قوشالار، بر وقتک ولید بیکلی قابقانك آستوندن کوره ده،
اویلرینه تابا بارادر. اویلرینك اچکی ایشگی قوناچا تورا تورغان
لاپاس یاغنده ایکان. تگی قارا دلچی، مونی کوره ده، تاوق اوغریلار
اوغری دیوب، تزدن توبان بالتورینه بیک قاتی کوساگ ایله صوغب،
ولیدنی آیاقسز قالدراده. بالالار! مونده کم عیبلی؟ ...

۹ - « قرآن شریفنك مسلمانلارغه ایتکان شعری »

- ۱) ای مسلمان کشیلر * ای هرمتلو آدماسر
- مینى قبول ایتساگز * توتوك مینی رهبرسر
- ۲) مینی سویگان برخدا * دیدی بولماك سز جدا
- مینم فرمانم ایله * اش قلوده سین جدا
- ۳) دیدی خدا سوزنده * بولرك قرآن ازنده
- یابوشكز قرآنغه * جیکارسز بیویوزنده

۲) جدا آبرولویچی مفاستنده

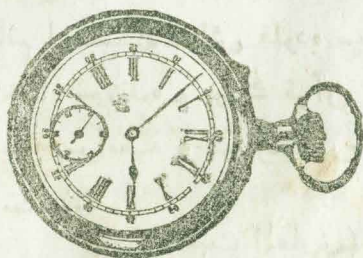
- (۴) مینم بویرق ایماندر * ایمانسزلیق یاماندر
 قل ایزگولک هر کمگه * بوده سزگه فرماندر
 (۵) تاغن فرمان دوسنلاشو * خلقلارنی خوشلاتو
 کتچیلک یامانلقدان * کوکلارنی بوشاتو
 (۶) معلمر هر برکز * هر کیگاشه بولوگز!
 افساقده بولساگز! * اوئنده بولور یولوگز!
 (۷) بربرگزگه بولوشک * ایزگولکده اوزوشک
 علمن بلب هر برسون * بولدر اوزاشک

۱۰ - « ساعت »

— وقتنی کورساته تورغان قرالارنک ایک کچکنه سی « ساعت »
 دیگان قرالدر. ساعت هر تاولک (۲۴ ساعت) وقتنی بولب، بولب
 کورساتر، تاولک بیگرمی دورت ساعت. هر ساعتک آلتمش دقیقه
 باردرد. هر دقیقهده آلتمش ثانیه باردرد.

— ساعت - قرالی - ننگ « دیواری » سی باردرد. دیوارلارغه تاغب
 قوبولور. « منبیه » یقودان اویغاتو اوچون بولغانی باردرد. آلاری
 دیوارغه تاغلماس. کسهده بورتله تورغانی باردرتله - زده « قوین
 ساعتی » دیلر. اویغاتوچی ساعتک تاوش بیسرب اویغاتسا
 تورغانی باردرد. اویسون اویساب اویغاتسا تورغانی باردرد.
 بوساعتلردن هر برسینک کورنشلری باشقه بولسهده، بیتلری بردرد.

ساعت
بیتلی

ساعت بیستی هر برسینه شول روشک بولادر . ساعتی کورساتوچی صفرلار
 « روم » صفرلاریدن بر بیتکه باری اون ایکی ساعت بارددر . آراسی
 بیشکه بولنگان، اول بولکلر، ساعت بیتمهگی الوغ تل بورشند بر دقیقه لک
 یولدر . اما کچک تل اوچون اون ایکی دقیقه در . الوغ تل اوچون بو
 بیتمی بر ایلانو = بر ساعت = ۶۰ دقیقه بولادر . اما کچک تل اوچون اون
 ایکی ساعت بولادر . شول سببدن بر تاولکن کچک تل بو بیتمی ایکی تابقر
 ایلاندر . تاولکنک باشی تونگی ساعت اون ایکیدن باشلانور .
 قویون ساعتلرنک دیواری بولماغانلارنک قایولارنک دقیقه نی کورساتو
 اوچون ساعت بیتمه آیورم بر توکاره ک کچکنه بیت بولادر .
 اول کچکنه بیت ننگ تلی بر قات ایلنوی آلمش ثانیه = بر
 دقیقه در . ساعت بیتمه ر ک او شبو صورنک گی ره وشک یا صالادر ،
 بوتلنک بر ایلانوی بر دقیقه در . رقملرنک آرالاری اون ثانیه در .
 ایکی رقم آراسنک بولغان صفرلاردان هر برسینک آراسی بر ثانیه در .
 « ساعت منبهه » او یغاتوچی ساعتنک بیتمه دقیقه لکن باشقه تاغن
 کچک بر بیت بارددر ، آنسینک تلی یورمی ، باری شول نلنی شونک بولب
 قویولغان اون ایکی ساعتن قایوسی توغروسنه قویولسه ، شول ساعت
 تولوغه ، ساعت او یغاتو بیلگوسی بولغان تاوشنی بیرر . مثلاً بره
 کچ ساعت اونک یا تا ایکان ، ایرته ساعت بیشک توراسی بولسه ، شول
 بیتمک تلن بیش استنه بورورده ، بیش بولوغه ساعت تاوش بیرور .

۱۱ — « بلسکسن فقیر هم عقللی بای »

— بر فقیر کمسه، بیک بای کمسه گه، صدقه دن بره تورلی فسته
 صورادنی امید ایتم کردی. بو بای موٹا بش نین آنچه ببردی. فقیر
 مونی آرنسب، ای بای: سینک بار مالک بزنگ ایله اورتاق، چونکه

بز بر آتافك بالاسى مز، آتامز آدم پيغمبردر، اول اولگاندىن بىرلى
 بز آناردان قالغان ميراث مالنى بولگانمزيوق. ايندى سين مالسكندان
 مينم الشمه تيهچك الشنى تابشرغل! ديدى. تگى باى اون تپن كىش
 آچمه بىرديدى، منه سيكا ميراثدان تپوشلى بولغان الش ديدى.
 — بو فقير سينك بايلغك بىك زور، دولتك الوغ، مالك كوب،
 ميكا بولايغنه تيميدر، ديدى. تگى باى ايندى: مينم مالم كوب بولغانى
 كى، سينك كى، فقير وارثلرمده كوبر. بتون دنيا فقيرينه اونار
 تيندىن بىرسام مينم مالم يتماسده ديدى. تگى فقير اوزينك سوزينك
 اورونسزلفينى باب يولينه كيتدى.

۱۲ — « يالغانچى بالا »

نجيب اسملى بر بالا، نى سويلاسهده، اون سوزينه يوز يالغان قاتوشدرب
 سويلى ايدى. موئا آنا آنالاريدى باشقه كشيلىرده: سين بو اشكنى
 تاشلا، بالام، يالغانغه اويرنمه، الوغ بولغاچده كىش آراسنده قدرك
 بولماس، اوزكنى يالغانچى نجيب ديوب يورتلر، بر يالغانچى اسمك
 تارالسه، درست سوزگاده اشانماسلار، ديهلر ايدى. شولايدى نجيب
 بو جلانى برده تاشلامى، هميشه يالغانلاندىن قايتمى ايدى...
 — ايكى دوست كىش بولسه، آلارنك برسى سويلاگان سوزلرينى،
 بىك كوب يالغان قوشوب، ايكنچسینه سويلى ايدى. شولاى ايتوب
 بولارنك ايكى آرالارن بوزا ايدى.

— نجيب بروقتده عادتي بويچمه، اوزلرينك اوى آرطنده اورمانده يورى
 ايگان، خلقنى آلد اوچون بىك قاتى «بورى بار، بورى بار!»
 ديوب نچقدردى. خلقده مونك تاوشن اشوگه قايمى ملتوق، قايسى
 كوساك كوتارب جگرب بارسالار، نجيب نچقروب كولوب تورادر. خلق

بيك آچيغلان، ايكنچى بولاي اشلامه ديوب شلته لب قايتوب كيتديلار. شوندا ن بره آتنه اوتهرهك نجيب اورمانده يورى ايكان بر عقلندان شاشقان بورى مونك اوستنه كييله باشلى ، بو «بورى بار، بورى آش!» ديوب نيقدر فچقر ساده، خلق السگى نجيب، بزنى تاغن يالغانلاب جگرتك بولا ديوب آچيغلانوشب، برسیده بارماديلار.

— كچچ بولدى، نجيب وقتنده اويگه قايتمادى. آتاسى خلق جيوب اورمانغه بارسالار نى كورسونلار، نجيب نك قانلى كولمك اشطانلارندن باشقه بر اعضا سيده سلامت قالماغان . تگى صا تاشقان بورى نجيبنى بتونلاي تنكە لب بتورگان. اي بالالار! نجيب نى سببلى اوزن بوريدن آشاتدى؟ خلق ايشتسه لرده ، نيك نجيبنى بوريدن قفقاررغه بارماديلار؟؟؟

۱۳ - « سوز يورتوچى بالا »

شريف هر وقتك كشينك آغزندان چقان سوزنى ، نيندى سوز بولساده كم توغر و سنك بولساده ، هچ يومشى توشماسدن باروب ، شول سويلانمش كشيگه بينكزه ايدى . اكرده سويلا گوچى كشى اوزينه دوست بولماسه، آنك سويلاگان سوزينه ، اوز آوزندان ئلله نيقدر ، يمان سوزلر قوشوب ، سويلانمش كشيگه بينكزه ايدى . . . شريفنك آتا آناسى همك خلقه لرى ، شريكلى باروسيه ، بواشكنى تاشلا ، سوز يورتو يمان اش ، سين بو اشكنى تاشلاماساڭ ، آقتق كوند هر هلاك بولور سون ! وقتسز اشدن چقارسون ، الوغلانغاچده اسمك « سوز يورتوچى » بولوب تيكد اشلك آراسنداده ، الوغ كشيلىر آراسنداده يمان كورنوسون ! ديسه لرده ، شريف كوله گنه ايدى . بروقتك شريفنك بر كشيگه بيك آچيغى كيلوب بره وگه باراده ، فلان كشى سيني « قينيم » دى . ديوب سويلى ، شول اوستندن سويلاگان كشيگه باراده ، سيني فلان كشى « مين آنى اوتروم » ديب ايندى ديه . بوسوز گه قاراب تگى كشيلىر ، برسى برسنى چن دشمان

کورشب، هر وقتك كسه لرنده اولچا و گيرى طغب پورى تورغان بولدىلار .
 بروقتك بولارنك برسى بر اش ايله اورامدان جگرب بارا ايكان ، تگى
 ايمداش آرتوندان بيته ، ايمداش موفى كورب ، برده دشمانلغى
 بولماغان كسه نى « بومينى صوغارغه كيله تورغان پور » ديوب كسه
 سنه گى گيرنى آلاده ، تگيكنار صوغا ، تگسيك بومينى صوقدى ديوب ،
 گيرن چغاروب قارشو صوغا ، شول ره وشك اوز آرا زور صوغش يا صاب ،
 ايكسيك اولودرجه سينه يتوب جغلد يلار . . . بو ايكى كسه نك آرالارنك
 برده دشمانلقلارى بولما سه ده ، سوز يورتوچى شريف آرقاسنك شول اشنى
 قلدش يلار . . . منه بالالار ! كورگز بو ايكى كسه نى سببلى هلاك بولوشد يلار .

۱۴ - اول

- اوللارنك آراسنك ايكن ماتور كورنگانى « مسجدلى » اولدر . بر اولنى
 براقدان كورساكن ايكن الك صوز ولوب تورغان « مناره » كورينه در .
 اول مناره نك آيى آق قالايدان بولسه ، قوياشلى كونه ، كوندز ، يالت
 يالت ايتوب تورادر . مسجد اولنى - طشدان نور لاند رغانى كى ، اچدنه
 نور ايله ياقنور تور . . .

- مسجد نيچيك خلقنك كوگن ياقنور تادر ؟

آنك اوچون « مسجد » ده هر كوننى بش وقت نماز او قولوب ، خلق هر
 برسيد شونه جيولوشالار ، ملا بولغان كشيلىر ، خلقغه فائىلى بولغان
 تورلى حكمتلرنى آكلاتوب ، ضررلى نسته لرنى سويلا ب خلقنى ضررلى
 نسته لردن طيالار . . .

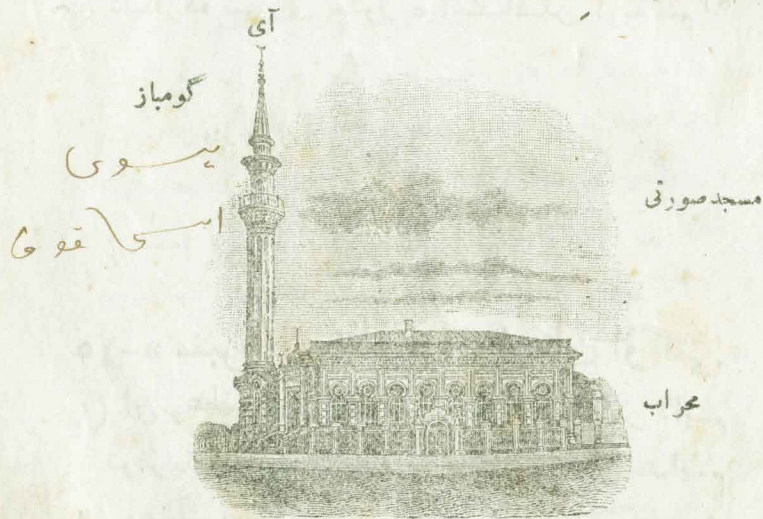
- شولاي ايتوب مسجد آرقاسنك هر كمنك كوگلى نور تابار . . .

- مسجد كورنشك بر گوزل ، مهايت بنادر ، مسجدنى كوروده هر كمنك
 كوگلى ، بر الوغ بهادرنى كورگان بولوب ، قوزغالوب كينه در . . .
 مسجد ايكى بوله لى بولادر .

تورده گی بوله سنه « فرض » بوله سی « آلد اغسینه » « سنت بولمه سی » دیلر . . . نی اوچون بولای اینهلر ؟

— بعض بیرلرده اچکی بوله سنه « قشقی » طشفسینه « جایگی » بوله دیلر . موندی بیرلرده پیچ باری اچکی بوله سنه گنده بولادر ، طشقی بوله سی میچسز بولادر . — نی اوچون قشقیه ، جایگی دیوب آتالنادر ؟ (۲)

مسجدنک قبله یاغند اغی باشنده دیوارندان طشقه چغب تررا تورغان بر بوله سی بار ، آنک فرض نمازلارنی او قوغانده امام تورادر . اول بوله نی « محراب » دیلر . مسجدکه کر گاج او کقولک دیوارغه آرطی ایله قویلغان بر اورندق باردیر . شونده او توروب امام (وعظچی) خلقغه وعظ سویلیدیر . مونی « منبر » دیلر . . .

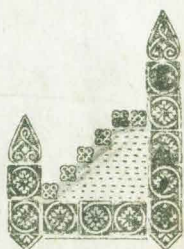

« مسجد نك خلقغه ایتکان وعظی »

(۱) ای خلق سز کیله سز * سلام بیبر کیره سز
خدا اوی ایتکانم * هر بسترکز بله سز

(۲) معلم افندی! موندی سوال بیرلگان نستهلرگه جوابنی بالالارندن صورارسز ،
آلارنک بله موندن امیدگز بتکاج اوزگوز یان ایتارسزلر . . . !

- (٢) اوقیسز بش نمازنی * ایشته سز وعظنی
 میندن چغوب کینوگه * اونوتاسز اوبوگزی
 (٣) وعظ سویلی عالمز * توکلی آنی نادانلار
 سویلنه در وعظنه * یاغشی ایلن یامانلار
 (٤) سز لده بیک تورلیسز * توغریلقنی بلیمسز
 هر برگز بر بولوب * توغری بولغه کریمسز
 (٥) خدا اویسی دیه سز * شول سبیدن سویه سز
 ملت اوچون اوزگز * گویه سز لکویه (١) سز
 (٦) سزده یوقدر ترقی * شول سبیدن نادان هم
 تلکزده تورلی سوز * اخشاشکز گویه شم (٢)

منبر سورنی

١٥- « منبرناک و عظچیلر گه ایتمکان او گتی »

- (١) ای وعظچی سن عالم! * سویله وعظ هر دایم
 توغریلقنی کورساتکل! * نیچوک قوشقان خدایم
 (٢) وعظک بولسون حکمت * هر کمگه بولسون رحمت
 بولماسون وعظکنده * سورار اوزکا ایکمک
 (٣) ای وعظچی ای امام * آکلات حلقنی همان
 سویلامه یوق بار سوزنی * بولای قلو بیک یامان

(١) کویه کیوم کیسه تورغان جانوار .

(٢) شم کبی باشقالارغه فائده ییزه سز اوزگز ارب به سز .

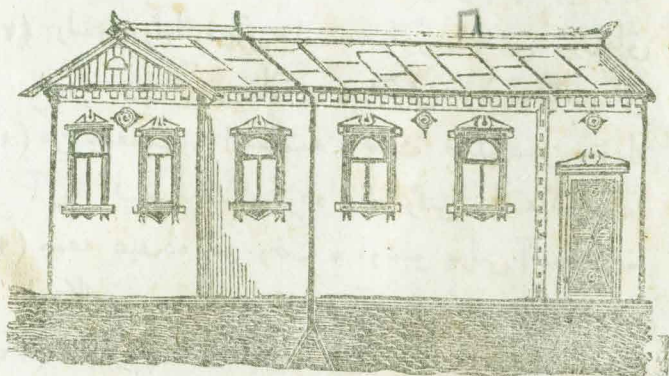

- (۴) صدقه نك واجبىن * بيان ايتىكل كيراگىن
 ديمه مصرف بىزگىنه * سويله وجوب سببىن
 (۵) ايندى امام افندى * سويله ملت فايداسون
 ديمه حرام يا كالحق * رسول آلاى ديممادى
 (۶) من استمه سويله سوز * توغريلقنى چىمكه تىز
 ياشرمه قرآن حكمن * «قاش تىز چىمارمه كوز»
 (۷) بولسون بولوڭ قرآن صاف * بولورسون كىش شول چاق
 حدىتلرنى سويللاوى * تىوش بولا اوشانداق
 (۸) من جمعه كون اوستمه * ملت فايداسون سويله
 آنى آلفه تارتوده * بولوڭنى آلفه كويله!
 (۹) جمعه عيدده هر وقت * اوشبو بولنى آلدە توت
 اوتكارمه هر بوشقه * آنى هر چىمه اوقوب
 (۱۰) فطره صدقه سنده * بىلدىرتكل رمضانده
 قالدیرما عيدكه آنى * سويله باشقانى آندە!
 (۱۱) الك عيدندن تاغىن * سويله قربان نصابىن
 عيدده سويلارسون ملت * آلفه يىمارو ياغىن
 (۱۲) جمعه عيد زور جمعيت * سويله آندە سىن عبرت!
 اوتسكان اش فضيلتىن * سويلامه اول بيك اويات!
 (۱۳) هر وقتنك اوز اشى * اوزگه بولا كىلشلى
 برسوزنى هر جمعه عيد * سويلار توگل كىلشلى

— — — — —
 « مکتب هم مدرسه »

مکتب = بالالارغه اوقورلق، يازاولق، بىلم بىيره تورغان، علم يورتىدر.
 — مدرسه بولسه، مکتبه اوقولا تورغان علمكارنى اوقوب بىرگاچ،

زور علملر او قو اوچون بولغان بوزندر. مدرسه اوزنده او قولا تورغان فنلرگه قاراب ايکي توري بولا در. اگرده آنده دين علمي گنه او قولسه دين مدرسه سي «مدرسه روحانيه» ديوله در. اگرده دنيا علملگري او قولسه «مدرسه دنياويه» يا «مدرسه فنيه» ديوله در. دنيا علمي او قولا تورغان مدرسه لر اوچ درجه گه بولنه در: توپون، اورتا، يوغاري ...

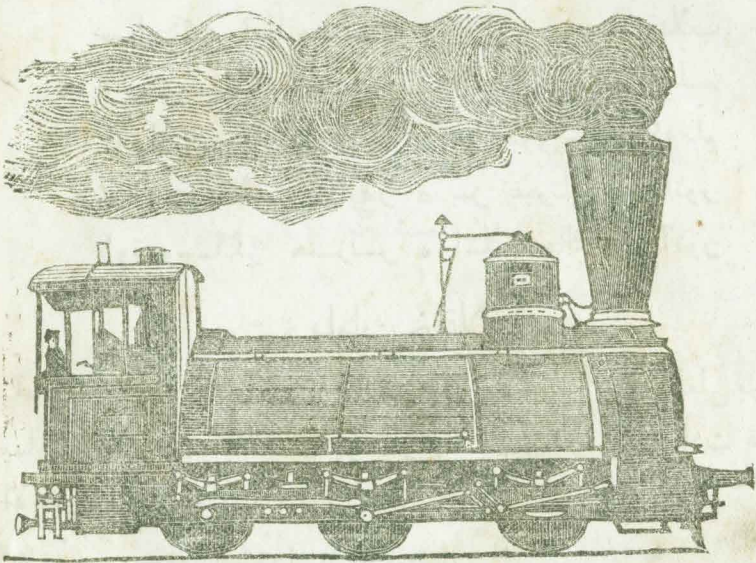
مدرسه صورتی

- (۱) ای بالالار کیلوگز! * مینی کیلوب کورگز،
- او قوب کوب بللاری سز! * توری فنلر بلسکز!!
- (۲) بلساگز توری فنی * بولور سز توری یاملس
- دنیا ده یوق هیچ نسته * بلو تیک سچک تملی
- (۳) عالم بولسه بر بالا * سوبک فدري کوب بولا
- بیوزی یاقتی سوز بومشاق * کوکلی نور ایله تولا
- (۴) علمي بولغان بیگنلر * کوکلیگه نور سیبیلر
- اول نورلاری اوشانداق * بیوزینه ده چغبلار
- (۵) ای بالالار ایندی سز * حاضر سبق او قیسز
- توروش ساگز بیک چنلاب * عالم بولوب کیتار سز

(۶) علم در بنام دولت * یاننده بولسه ادب
بیلو ایله اش قلو * آنک اسمیدر همت

« شهنش و فر »

تیمیر یول ماشیناس . بر ساعتک ایلیلی چاقرم قدر ، یول بارا آادر .
بوماشینا آرتونه آلمش بتمش و اگون تاغب ، اول و اگونلارنک قایوسنک
کشیلر ، قایوسنک هیوانلار ، قایوسنک سودا ماللاری بورتله در . . .

بوماشیناسی

بوماشینانک بزگه ایتکان وعظی :

- (۱) ای غیرتلی تازارلار ! * توتدی دنیا آتاکلار
گیتسایدان قساراتونگه * یندیلر بیک تیز آنلار
- (۲) نسلکز الوغ خانلار * بیلادی بیک کوب جانلار
بولدی یبارق دنیاغه * باش خان فرمانچی آنلار

- (۳) اوتکان ایندی اول زمان * خان بولو: اوتکن نادان
 ایندی آلاي خان بولو * زمانی آرتقه قالغان
 (۴) سزاوتکن سزتور وشلار * بولدراسز کوب اشلر
 کیراک سزگه بار اوقو * یاصاکنز جیولوشلار
 (۵) اینوکنز کیگاش تابش * شونفادر الوغ تابش
 اوقیق کیتیک آلفه دیب * کوتارکنز سز تاوش
 (۶) آلوکنز میندن هبرت * آلفه بارونی اویلاب
 ساعتکه ایللنیس * بارام هم یورسام چنلاب
 (۷) مینی یاصادی علم * قاناتلی قلدی بلم
 اوجامن جانلی کوك * تیک یوق سویلارگه تلم
 (۸) ای دوستلارم تاتارلار * سز غیرتلی هم باتور
 اوقوساکنز هنرلر * اسلام چچاک نیز آتور

« یامان خلقلار »

یامان خلقلارده بیک کوبدر. کشی یاش وقتندی، کورکام خلقلی بولوب،
 یمان خلقلاردان صاقلانمق تیوشدر. بالا یاشلکده نیگه عادت قلسه ،
 الیفاچده شول خلقده بولور.

- (۱) بدعت = بوزق اشلرنی عادت ایتمک .
 (۲) ریاء = اشلی تورغان اشلرن ، اخلاص کوکلیدن قلمی ، هکشی
 کوزینه یاغشی کورنو اوچنگنه قلو ...
 (۳) کبر = الوغ کوکللی بولمق ، تکبرلنمک .
 (۴) عجب = اوزینه اوزی ایسی کینوچی بولماق .
 (۵) حسد = کونچیلک ، کشینک دولتی هم درجه سی بتقونی تلاو .
 (۶) بخل = صارانلق ، قاتی بولمق .

- (٧) اسراف = قولگداغى نعمتى اورنسىز ارم ايتمك .
- (٨) جهل = نادانلىق ، علمدن بوش بولو ،
- (٩) كُفْرَانُ النَّعْمَتِ = الله نىڭ بېرىگان نعمته قارشو بولمىق ، قدرن بلموچىلىك .
- (١٠) سَخَطُ اللّٰقِضَاءِ = الله نىڭ حكمنه آچولانو، اوڭايسوزلىق كىلگانده چراين صتو ،
- (١١) جَزَع = قايغو وقتنده كوڭلى چوارلانو ،
- (١٢) آمَنَ = الله نىڭ عذابىدىن قورقماو ،
- (١٣) يَأْسٌ = الله نىڭ رحمتىدىن اميد كىسو ،
- (١٤) حُبُّ الظَّالِمَةِ = خلقغه جبرچىلىقنى سويو ،
- (١٥) بَغْضُ الصَّالِحِينَ = فائدهلى كىسه لرگه دشمان بولو ،
- (١٦) حُبُّ جَاهٍ = مرتبه نى سويو ،
- (١٧) خَوْفُ ذَمٍّ = حق اشنى اشلوده ، حق سوزنى سويلوده ، خورلقغه توشودن قورقو ،
- (١٨) حُبُّ مَذْحٍ = ماقتالونى سويو ،
- (١٩) اتِّبَاعُ هَوًى = نىفسنىڭ تىلاگان بوقبار نىستى لرینه ايارو ،
- (٢٠) تَقْلِيدٌ = دين اشنده ، همه فائده ضررى بىلماگان اشده ، باشقالارغه ايارب اش قلو ،
- (٢١) طُولُ أَمَلٍ = دنياده قرى اوزىگنه تورونى تىلاب ، هراشى اوزى اوچىگنه بولوب ، هراشى اوزن قىيامتكه قدر توروچى دىب اويىلاب ، قلمق .
- (٢٢) طَمَعٌ = كىشى قولونده بولغان نىستى نى ، برده حقى بولماسا ده ،

آلونی کوئلەدن اویلاب، قولینە توشرونی عادتایتکان کەسە.

(۲۳) تَذَلُّ = اوزن خورلقغە توشرە تورغان اشنی قلو ،

(۲۴) حَقْد = کوئلەدە بركشىگە دشمانلق صاقلامق ،

(۲۵) شَمَاتَة = كشىدن اوچ آلونی نلامك ،

(۲۶) عَدَاوَة = كشىگە دشمانلقنى بلدرتب صاقلامق ،

(۲۷) جُبْن = قورقارلق ، كوئلى قورقاق بولمق ،

(۲۸) تَهْوُز = فكرسزلك ، اشنگ آقتغى نى بولاچاغن اویلامى قلمق .

(۲۹) عَدْر = خلقنى آلد اوچى بولمق ، تلاسە سوز ایسلە تلاسە اشى

ایله آلداسون !

(۳۰) خِيَانَت = سوزدە ، اشكە كىمتب یا آرتدروب ، خیانتلى بولودر .

(۳۱) خُلُق = قويغان وعدە سینە ، بېرگان سوزینە ، تورماوچىلىق . . . . .

(۳۲) سُوءُ الظَّن = كشىگە یاوزگمان قلو ، كشىنگ اشلاگان اشن

یمانلقغە بورو . . . . .

(۳۳) طَيْرَة = شوملانو، قش تاوشندان، یاماچى كىن حیوان اوچراودان

قورقو، بو مرادد . . . . .

(۳۴) حُب مال = مالنى قرى اوزى اوچنگنه جیوب، ملت فائده سنه

بیرى صاقلاب توتو، مالنى آرق سوبودر،

(۳۵) حُب دُنْيَا = دنیانى سوپو، دنیاده اوزى اوچنگنه توروب، باشقە

كشىلورنى یاردمندن بوش قلو، ملتنه فائده قلماو،

(۳۶) حِرْص = قولنداغى دولتکە كوئل صالوب، آنى فقیرلرگە بیرى،

اوز فائده سنه گنه توتو،

(۳۷) سَفَه = جىكل هئلىلك، اشنگ تېن اویلامى، استىنگنه قلو،

تېسزلكدر،

(۳۸) بَطَالَتْ = اشسزلك، تيك تورو، يالقاولق، آدم بالاسنى هلاك قلوچيدر.

(۳۹) عَجَلَتْ = سوزده اشده آشغورچان بولو، اشك آلدن آرطن اويلامى
آشغب اشلرگه كرشو،

(۴۰) فظاظت = آچوچانلق، كشيگه قاتى كوكللى بولو، كشيىنى برده آياماو.

(۴۱) وَقَاحَتْ = اويانسزلىق، نيندى عيى بولساده، برده بوزن بوزماوچيلىق.

(۴۲) غَشْ = كشيگه ضرر كيتورودن صاقلانماو، كشيىنى يالقانلاب
ضررغه توشرو ...

(۴۳) فَتَنَه = خلقنى چوالتو، دشمانلاشدير، تاوش غوغاغه صالحو،
قتورتو كپيلر ...

(۴۴) مَدَاهَنَه = اوز فائزلك اچنگنه خلقغه تاريلىكه توتو، بره وهن فائز
اميد ايتوب آنك ياراماغان اشلرغده ايتماو، اما بواش ملت
فائزلىق اوچون بولسه درستدر. مونك اسمى «مدارا» بولور.

(۴۵) حَقَّتْ = جيكللك، تليينه نى كيلدى شونى سويللاو، هر نسته گه
يالت بولت قاراو، هر بر بوقبار نسته نيمك صراشو،

(۴۶) عَنَادْ = بر نسته نك حقلغنى بلويده، اول نسته نى يمان كورو،
كوركام اشنيده يمان ديو،

(۴۷) تَمَرْدْ = كيريلك، برده آرتون آلدن اويلامى نى بولدى شوڭا
كيريله نو ...

(۴۸) صَلَفْ = اوزگنى اوزك پاك صاناب، اوزگنى بتن كشيىدىن اوستن
كورو، آوزك نى كيلدى شونى سويللاو،

(۴۹) نَفَاقْ = طشى اچينه قارشو بولو، طشدان ياخشى اچدن يمان بولو،

(۵۰) جَرَبَزَهْ = كشى آرالارن بوزدوب يورمك، بوتاوچ، بلغاتنج
بولق معاسنده .

(۵۱) غباوت = آکغرافق، آدر طبیعتلی بولق، ادر ونسز آقرنلق قلو.
 (۵۲) شره = بار قایغوسی آشاو، اچوده یقوغنه بولغان کمه در،
 بوده اشسز لکدر ...

(۵۳) خمود = اولگان جره کلی بولق، غیر تمزک،

(۵۴) اصرار = فائسز اشلرگه کوکل قویو، شولار ایله عمر او تکارو،

(یلنک دورت بولگی)

یل = اون ایکی - آی، اوچهر آیدان دورتکه بولنه در، هر بولگنه
 «فصل» دیوله در. دورتسینه بر یولی «فصول آربعه» دیلر.
 دورت بولک، دیگان سوزدر.

«فصول آربعه»

یاز، جای، کز، قش، وقتلاریدر.
 بولاردان هر بر فصل = اوج آیدر. یلنک آیلارندان: «مارت، آپریل،
 مای» یاز آیلاری؛ «ایون، ایول، آؤغست» جای؛ «سنتابر،
 اوکتابر، نویابر» کز آیلاری؛ «دیکابر، غنوار، فیؤرال» قش
 آیلاریدر.

«یاز»

مارت آینه قارلار یومشی باشلیدر. کونلر اوز ایادر. قویاش یاقتی
 بولادر. آپریلک صو کوزلری آچولوب زور صولارده پاراخودلار
 بری باشلی. مایک بیر یوزی تمام یاشل اولنلر ایله قاپلانادر ...
 — الله تعالی نك هر بر یاراتقان نسته سنک بر الوغ حکمت بولادر.
 مثلا قش کونی قاتی صوق هم قارانغی بولساده، یاقتی، یلی جای کبی کیرا کلی،
 هم فائسلی بر فصلدر. ....

(جاينك خلقغه ايتكان شعری)

- ۱) ای آدملر ای کشلر * تیوش سزگه کوب اشلر
همه سنده قلوگوسز * عبرت آلوب سز ایشلر
- ۲) همین بیرهم سزگه خوش ایس * خوشهوی بیک هیبت دوشیس
آشلق اوستروم ایکمک * کیوملکدن تورلی توس
- ۳) بیمش چیلک هم قاون * آشاتامن یسل صاین
بر ارلقغه یوز دانه * اوسترومن هم قاین
- ۴) اورمانلارده خوش هوا * خسته لرگه چمن دوا
شول آراده یغورده * مای کبی بولوب یساوا
- ۵) صایری قوشلار صاندوغاچ * بولونلارده قارلوغاچ
— راحتده هر برسیده * بولا میکئا قواوشقاچ
- ۶) اینسی سزده مؤمنلر * میندن عبرت لنگلر
هوام گوزال ایسمده * عجب ایرر بلنگلر
- ۷) بو وقت اوللارده * خلق اشلی قورلارده
صاچا آشلق ایگنلر * تیگیز فقیر هم بایدده
- ۸) قازلار بالا چغارغان * هر کومه تیمر صابان
سره بیک چیکل صابان * بنون دنیا یا کارغان
- ۹) شاگردلریوری اورمانده * هم اولنلی بولونده
تیکشره اولن حالن * بلنگان اوقب قشمنده
- ۱۰) مونسى فلان آغاچدر * مونسى تگان اولندر
تگی فلان چچک آق * بو فلان هم فلاندر
- ۱۱) اون اوچ باشار اوچوی * هر آغاچنی تانوی
مونسى اون یل تورادر * تگی یوز یل توروی

- ۱۲) دیوب بیمان قلادر * تور بلب آنی بله در
 تانی اولن تانی هم * آغاچ نوعن سیزه در
 ۱۳) فچرا علی ولی کیل ! * بو نیند این آغاچ ، بل
 علی ایته چرشی آق * مونس لاندیش ماتور گل
 ۱۴) ایندی توغان مؤمنلر * سزده اوقوب بلسلر
 هنر معرفت علم * دریاسنه یوز گلر !
 ۱۵) سز اسلامه تور وچی * قرآن حکمن بلوچی
 الکن ارك مسلملر * بولغان علم هنرچی
 ۱۶) سزده شولای بولوگز * هر نستنه فی بلسلر
 اوستن بولوب هر اشک * آغسه بارر دینکس !

« کتابلار باصو »

طبع = کتابلار باصو دیگان سوز ، کتابلار باصلا تورغان اورنی
 « مطبعه » دیلر . کتاب باصو ایکی تورلی : حرف ایله باصوبار . یازمانی
 تاشقه آلوب باصوبار مونسونی « تاشباصمه » دیلر . مطبعه ده حرفلر
 قاطی قورغاشیندن پاصالغان بولادر . هر بر حرف آیورم بر اوزونچه
 نستنه نك اوچونک بولادر . کتاب باصقان وقتک ایک الک ، یازمه کاغذنی
 حرف چیوچی آلدینه قویاده ، شونان برسوزنی کوکلینه آلادر . شول
 سوزنک ایک الک باش حرفن آلا ، صوگره ایکنچسنی ، شولای ایتوب ،
 برسوزنی چیوب بتره در . حرف چیوچی آلدنک باصمه حرفلری بر
 صایغنه ئله نیچه که بولنگان تارتماغه آیورم ، آیورم سالنغان بولادر .

مرفلر صالحه تورغان تارقه

ا	ب	گ	د	ه	و	ز	ش

شول تارتمانك هر بر بولسكنه بر تورلى حرفى تورادر . تمام او يره نب ينگان
جيوچيلار قايسى حرفى كيراك بولسه ، شونى برده تارتما سنه قاراميلارده ،
قوللارى باراده آادر . بولاي ايتوبكنه اشانر لقمه توگل ، قاراب تورغاندا
ده اشانماز سن ، شول ره وشنه قوللار نه بر ايكى يول (سطر) بويلقمه
بر تيمر بولا ، شونى جيوپ توتورالارده ، آنى بيتلك تيمرى آراسنه
قويالار ، شول ره وشه بيت تولغاچ ، بيتلك تيمرى اچينه يول ، يول
ايتوب ، تيگزاب تذب قويالار . اون آلتى بيت بولسه ، آنى بر طبق
ديلر . بارن بر زور تيمر آراسنه ره تلب تزه لرده ، باصو ماشيناسنه
قويالار . . .

اون آلتى بيتنى نيجه دانه كيراك شول قدر باصالار . مثلابر كتابنى اون
ملك باصق بولسالار ، هر بر تاباغنى اون ملك باصالار . برنجى تاباغن
باصب بترگاچ ، تاغن ايكنچى تاباغن باصالار . . .

شولاي ايتوب ، برسى آرتوندان برسون جيوپ يوزار تاباغلى كتاب باصالار
كيراك قدر باصوب بترگاچ ، اول اون آلتى بيتنى تاراتالار . حرفلرني
كيري شول تارتماغه هر برسون اوز ايشلرى آراسينه قويالار .

(كتاب هم رساله لر)

بازاردان بر كتاب آلساك ، ايك الك شول كتابنك آخرنده يالدينه مى
قويولغان ، باصقان وقتده توشب قالغان پا آرتقان سوزلرني ، يا كاش

توشكان حرفلارنى ، جېۋب ، فلان بېندە فلانچى يولده فلان سوز خطا بولغان ، منە اول بولاي كيراك ايدى ديۋب كورساتكان «خطا-صواب جدولى» بولادر .

خطا = ياڭلوش ، صواب = درست . جدول = صزب بولنگان بولكلرگه ايتوله در . زور راق كتابلارنىڭ هر برسندە دە «خطا صواب جدولى» بولادر . اول خطالار باصقان وقتدە خطا كىتىنگان بولالار . خطا صواب جدولى كۆپ وقتدە كتابنىڭ آخري نە توپلانسه دە ، توپلاۋى تىۋوشلى نىستە توگنادر ، بىلكى كتابنى آلمان كەسە شول كورساتلنگان خطالارن هر برسنى تەزە تەردە جدولنى كتاب اچىدىن آلۇپ قويبار .
خطا صواب اوشبۇر وشك توپولادر :

فهرست .

خطا	صواب	بېت	يول
جعل	جعل	۱۲	۱۷
بصر	صبر	۱۹	۲۹
آلرى	آلدى	۱۰	۵۱
سپردى	سيزدى	۹	۱۱

فهرست ديۋب كۆپ تورلى نىستە نى برگە جېۋغە ايتوله زور راق كتابلار دە فهرست بولادر . يعنى شول كتابنىڭ اچا دە نىلر توغرى وسندە سويلاننگان ، مثلاً بو كتابمزدە كوركام خلقلار توغرى وسندە قايسى بېتدە بيان ايتوله باشلاغان ، شولارنى كورساتۇچى جدولنى «فهرست» دىلر . . . . .

فلان كتابنىڭ فهرستى :

بېت	
۹	ايمان بيانى
۱۲	نماز بيانى
۱۹	روزە بيانى

مسلمانلار حسابنجه بولغان يىلنىڭ آيلارى .

آي اسملىرى	نېچە كۈن	يىللىق بايراملار:	نېچە سائەت
۱ مُحَرَّم (يىلباشى)	۳۰	ياڭا يىل	۱ نەدە
۲ صَفَر	۲۹	عاشرورا	۱۰ نەدە
۳ رَيْعُ الْأَوَّل	۳۰	مولد النبى عەم	۱۲ نەدە
۴ رَيْعُ الْآخِر	۲۹		
۵ جُمَادَى الْأُولَى	۳۰		
۶ جُمَادَى الْآخِرَه	۲۹		
۷ رَجَب	۳۰	رغائب اوّل پنجشنبهسى	رسولزنىڭ آناسى قارننە توشكانى
۸ شَعْبَان	۲۹	معراج	۲۷ نەدە
۹ رَمَضان	۳۰	براعت	۱۵ نەدە
۱۰ شَوَال	۲۹	قدر كۈنى	۲۷ نەدە
۱۱ ذُو الْقَعْدَه	۳۰	عيد فطر	۱، ۲، ۳ نەدە
۱۲ ذُو الْحِجَّه	۲۹	عرفه	۹ نەدە
بىرىلك بوحساب ايىله	۳۵۴ كۈن	قربان عىدى	۱۰، ۱۱، ۱۲ نەدە

(رمضان آيينىڭ مسلمانلارغە ايتكان وعظى)

- ۱) توغانلارم مین کیلدم * شادلقدان خیر بیزدم
- بیرگز وعده آشاو * اچودن کوندز بیزدم
- ۲) توروگز آج صوصاگز * خدادان گل صوراگز
- ادب انصاف بیزدیب * چن کوکلدن یغلاگز
- ۳) اون بر آی سز قویدگز * آوراییب یوردگز
- پاکلاگز آش قازانن * ایندی میکا کردگز
- ۴) توروگز سحر بیتسه * طیولوگز تاگ آتسه
- آشاماگز کوندزده * آشاگز افطار بیتسه
- ۵) روزه آچلقک توگل * مونی سن یاخشى بلگل!
- یامان اشدن طیولو * شونی بلب سین کرگل!
- ۶) کوبدر روزه توتوچی * کورمس فایده اول کشی
- طیولماسه یامانندان * قری آج اول توروچی
- ۷) اوتوز کونلک توروشو * نفس ایله بولوشو
- توزه تماسه خلقنى * بو بولمیدر صوغشو
- ۸) آشا افطارده تویغل * سحر اویچنى اوقوغل
- سکار آشک کیرا کچه * تونده اویاغ اوتورغل
- ۹) مینم باربر خوش وقتم * سحرده بولا بساقتم
- تورا السوغ کچکلر * تونگه نیندی نور آندم
- ۱۰) هرکم تورغان سحرگه * گوپسه کینسه سفرگه
- شولای دیوب اویلارلق * قسار اغانده ائرگه
- ۱۱) هر اویده یاغلغان اوت * بالقغان بتون یورت
- قایایقلاوم وۇنلر * حتی یقلام قش قرت

(۱۲) منہ مین شوندى گوزال * ئوتوب روزہ سن نوزل !
فسق قلمہ صافی تور غل * اوتوز کوندہ سن توگل

(عید کونی)

- (۱) قاپچان بیئسہ عید کونی * مکتب توقتی هربری
- بالالاریال ایته لـر * بایرام ایئوب اون کونی
- (۲) بر برسینه باروشه * بر برسیده کورشه
- تبریک ایئام توغانم! * دیوب سوزگه کورشه
- (۳) قاپچان باشلیبز اوقو؟ * تویدردی ایندی یقو^۱
- اوقو هیبت بایرامدن * بزگه توگل اول قورقو
- (۴) امتحانغه قالدی آی * بیئنه تاغن یاقتی جای
- کیتارمز دنیا گیزب * بتکاج خوش هوالی مای^۲
- (۵) کیتارمز اورمانلقغه * قایوبز پاراخودقه
- یوروب توشنب بلورمز * اوقوغاننسی قشلقده
- (۶) صوعلمن اوقوغانلار * یاز امتحان توتقانلار
- یورر پاراخودده جای * اویره نوده در آنلار
- (۷) بش آی پاراخودلارده * یوریلر خوش هواده
- قایولار تیمر بولده * یوری پاراؤوزلارده .

گەزەتە « جەریدە »

حاضر کونلرده یازو تانوغان کیمسه لرگه، بلملرن آرتدرو، بیگ جیئلدر،
چونکه هر تورلی جریدلر، کوندن کون چغب اوز تلمزده آچق ایئدرب،
تورلی نستهلردن خبر بیدرب تورالار. تورا تورغان بیرمزدن اون

(۱) تیک یاتو دیک.

(۲) مای آبی

مك چاقرم پيبرده بولغان اشنى ايكى كون اوتودن الك جريده لار آرقلى
بلب تورامز . . .

(جريده لرنك خلقغه ايتمكان سوزلوى) گەزىندە

- (۱) اى مؤمنلر او قوڭز! * ميني قاراب چىڭز
هر سوزمك مك حكمت * كيتسون سزدن يقوڭز
- (۲) مين سزنى كورمك تلاب * جفا چيكنم كوب بىلاب
شولاي اينوب مين توغدم * ^(۳) ييگرمنا چيسده گربلب
- (۳) كندى ميني كوبىز * ايندى ميني كورىز
چقدم كوز آلدىزغه * تويسون كورب كوزىز
- (۴) قايبوده بر تورلىك * ميني ضرر بلىك
سويلى غيبت عيب هم * يارامى اول دىدىز
- (۵) سويله ميم غيبت يالغان * سويليم توغرىلق همان
طيام آزغىلقان مين * بو اش رسولدن قالغان
- (۶) فرمانمدر توغرىلق * طيسوم هم آزغىلق
حقنى كوروب كوز صالماساك * بودور يولدن يازغانلىق
- (۷) سوزلرم حق تيوشلى * هر برسيسده كيلشلى
كيريلىمه قل قبول * كيرىلك هيچ كيلشمى
- (۸) نيك تىييم صوڭ اورونسز * مين توگل ايچ عقلسز
بر سوزنىده سويله ميم * حق چيشمه دن ^(۳) نقلسز
- (۹) سويليم اينام حقلى سوز * برىزده چيپت توگل - اوز
ياقلاميمده تيهيمده * توغرى اينسام شوكتوز!
- (۱۰) اشم كچم ترقيده * بر كورم هر خلقنىده *
ياقلاميمز هيچ كمنى * تاتار هم عربنىده

(۲) ييگرمنجى عصرده يعنى ۱۹۰۰ نچى يلىك ۱۷ نچى اوكتابر نده گى بولگان
ايركلك آرقاسنده (۳) يعنى حق بولغان درستلىگى بلىگان اوروندان كوچرمى
يازمىز دىماك .

« کالیندار »

یملار همده آیلارنک باشلاری توغروسنده، کونلرنک اوزون قصقالقلاری توغروسنده بیان ایتوچی نامه لرنی « کالیندار » دیلر.

— دیواری کالیندار هر ییل اوچون برنی یا صالساده، نسخی کالیندار لارنک بیگرمی بشن همده قرق یلقلاری باردر. ایندی مین سرگه اوشبو رسالده « ییدی یللق کالیندار » یا صاب، شونک ایله دنیا بئکانچه بولاچاق هر ییلنک باشلارن بلونی بیان ایتدمن.

« کالیندار » ییدی یللق

هجری ۱۳۲۵ نجی ییلنک برنجی محرمی « چهارشنبه » کون بولادر.

۱۳۳۲	۱۳۳۱	۱۳۳۰	۱۳۲۹	۱۳۲۸	۱۳۲۷	۱۳۲۶	۱۳۲۵	
چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	محرم
جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	صفر
شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	ربیع الاول
دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	ربیع الآخر
سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمادی الاولى
پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	جمادی الآخره
جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	رجب
یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	شعبان
دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	رمضان
چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شوال
پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	ذو القعدة
شنبه	سه شنبه	جمعه	دوشنبه	پنجشنبه	یکشنبه	چهارش	شنبه	ذو الحجة

بوکالیندار ھجری ۱۳۲۵ نچی یلداں باشلاب حساب ایتوله در، قایپجان
 بییدی یل اوتسه ۸ نچی یل ۱۳۲۵ نچی یل کبی بولا، ۹ نچی یل ۲۶ نچی کبی ،
 ۱۰ نچی ۲۷ نچی ، ۱۱ نچی ۲۸ نچی کبی ، ۱۲ نچی یل ۲۹ نچی یل کبی،
 ۱۳ یل ۳۰ نچی یل کبی ، ۱۴ نچی یل ۳۱ نچی یل کبی بولور. ۱۵ نچی
 یل تاغن ۲۵ نچی یل کبی بولور، قسقا سی ۲۵ نچی ھجریدن ۷ یل
 اوتکان صاین کیری قایتوب حساب ایتولور .

– بریل اچنده بولغان آیلاردان باشلاری ھر کونگه توغری کیله
 تورغانلاری بار، آلاراوشبولاردز:

(۱) محرم ایله شوال . ۲) صفر ایله رجب . ۳) ربیع الاول ایله
 ذوالحجه . ۴) ربیع الآخر ایله رمضان . ۵) جمادی الآخره ایله ذوالقعدہ .

رمضان باشی نی کون بولسه، ذوالحجه نك اوننچی کونی «قربان عیدی»
 شول کون بولادر...

– ھر آینک باشی قای کون بولسه ، ۸ نچی ، ۱۵ نچی ، ۲۲ نچی
 ھمه ۲۹ نچی کونلریک شول کون بولور.... (*)

(یشکده گی بالانک آتا آناسینه ایتوب یغلاغان سوزلری)

۱) ای آنام ای کوز نورم * مین سینک ایچ کوز نورک

تربیسه قل تیدوشچه * تازالغغه توت یولوک

۲) بولماسون باشم صاچسز * یوررلک بولسون تاجسز

کاکری بولماسون آیاق * ینه قلمه اویاتسز (۲)

(*) مسلم افندی! اوشبو کالیندارنی بالالارغه یورتو یون یاخشی آکلانور،
 آکلانلقلارن بلو اوچون برنیچه یلارنک باشلارن تابدرگز! یوتوغریده اوزون
 یانلی، یاگا قاعده لی کالیندار «عمرک کالیندار» دیگان رسالہنی آلوگز، دیناغه الک
 چفویدر، برادران کریمیلده ساتولماقده در...

(۲) یعنی تریه منی ناچار قلوب، ادب سزردن قلماعل!

(۳) بېله آيساغم ياخشى * بولسون يوزم بېك ياقتى
 تيرمه باشمه پاكى * باشم بولماسون ياقتى
 (۴) قيوندر مېنى هر كون * تىمە قالماسون كر
 پشكماسون قولتوقلار * بو سوريكلى پاكلكر

۱۷ « كورمچى »

— « طاهر » ايله « فصیح » ايكسیدك بر مکتبهك شريك بولوب ، او قو سالارده ، نى سېمى ندر ، طاهر ايله فصیح آراسنك آيورما بار ایدی . فصیح هر وقتك برده كشي عقلی اشانمى تورغان چوپچار حكايه لرنى بار بولغان كېن ايتوب سويلى ایدی . طاهرده ، باشقه شا كر دلرده فصیحك بوسوز لرين يالغان ديوب كوله لرا ایدی ، . . . بروقتك فصیح شريكلر ينه عادتي بويىچە اوشبو سوزنى سويلىدى : « بزنگ كورشى قارچى « مفلسه » ابى ، كشي بلمى تورغان اشلرنى بله در . ولى آبيلارنك باز لارندان مايلارن اور لاغانلار ایدی . ولى آبي مفلسه اېيگه باروب ماینى كم آلغانن قاراتقان . مفلسه ابى ايتكان : اول ماینى آلوجى اوزگز دن يراق توگل ، قاراتوسلى ، صافا قىللى بر يېگت بولورغه كيرهك . . . آنى شول آلغان ديگان . ولى آبزی شوندىن قايتوب ، احمد اوغلى وليدكه باروب ، مایه زنى آلوجى سين ، مفلسه ابى ايتدى ، ديوب ، حاضر قارارل اوينه بابدردى . . . . ديوب فصیح سوزن بتورگانده ، طاهر همك ايبداشلىرى كولدیلر همك ايتدیلر : « سين فصیح شول اشكه اشانوب سويلىسنمى ؟ اول مفلسه قارچق حرفك تانومى ، اول نيچك ياشرن اشلرنى بلسون ، ياشرن اشنى الله دان باشقه كمسه بلميدر . . . فصیح بوگما چن اشانغانلقدن ان بېك قزاروب اوتوردى . . . شوندىن ايكى كون اوتمدى وليلرنك مايلارى تابولدى . . . اول ماینى ولى نك آناسى اوزى چيت اولغه كېتكانده ، باز لارنداغى صانده بېكلاپ

کینکان ایمش . . . منه بالالار ! اول یاشرن اشلرنی بلام دیوچیلردن
هیچ کیمگه اشانماکز ! کشینک کوکلندنی بارلغن کشینک آولاقده نی
اشلر قلغانن هیچ کیمه بله آلمیدر . . .

۱۸ - اشکروچی ایلله دوقتور .

- صفی ایلله سعی اویناغان وقتلارنده ایکسی بریولی اوی توبه سندن
جغلب توشه لوده ، آیاقلاری صنادر ؛ شوندان صوگ صفینک آتاسی ،
صفینی اوزلرندن یراق توگل بازارلی اولداغی « دوقتورغه » آلوب
بارا ، سعی نك آتاسی ، اوزینک کورشنه گی « اشکروچی - حبیبه »
قارچقنی اوینه چاقرتوب ، سعی نك آیاقلارن اشکرته . شول ره وشه
سعی بر آتنا اشکرلدی ، صفیغه دوقتور دار وایتدی . بر آتنا اوتسه ده
سعی نك قچقرب یانودان باشقه آلغه بارغان اشی یوق آیاقلاری بیگ
جوان بولوب ، کوندن کون ششندی ، اما صفینک بر آتنا تولغانده دوقتور
داروی آرقاسنه آیاقلارینک تمام ششلی بنب ، با صارغه یاری
باشلادی . حبیبه قارچق اشکره ، قلله نیندی اولنلر جابا ، دونغز مایی
سرتنه ، شولایک کوندن کون ششنه باردی شولای ایتوب ایکی آتنا بولغانده
سعی نك آیاقلاری تمام بوزولوب ، سعیده آشاو اچودن قالوب .
آوروی جره گنه توشب ، دنیا دان اوتدی . اما صفی نك آیاقلاری اولگی
کی بولوب تزالدی . . .

- باشه سعید اتکاسی صفی اتکاسنه روس دوقتورغه باراسون ، آنه
بارمه ، منه حبیبه ایدین اشکرت ! دیسه ده ، اوغلی دنیا دان اوتکاج ،
اوزینک دوقتورغه بارما وینه ، قارچق سوزی ایلله اوغلن وقتسز دنیا دان
یبار وینه بیگ قایغردی . . . منه بالالار ! آوروتانوماغان کشیگه آورو
قاراتساک ، دارو قلدرتساک وقتسز دنیا دان اوتهرسون ! شوکا کوره

بابالارمز : « نادان دو قنور جانك آلور ، نادان ملا دینك آلور ! »
دیگانلر . . . .

۱۹ (بالا تریبیهسی)

– ایربالاغاده ، قزبالاغاده « ییدی » یاشلری تولغاندان صوڭ « اوقو »
باشلامق تیوشدر .

بیغمبرمز ایتکان : ایربالاده ، قزبالاده ییدی یاشلرینه یتکاندن صوڭ
(ایمان ، اعتقاد ، نماز روزه کبی) شریعت حکملرن بلسونلر !
– ای بالالار ! سز ییدی یاشلرگزگه یتکانگزدن صوڭ اوقی باشلیسز .
ییدی یاش تولغان یلنی اوقو باشلانغاند مکتبکه باروب ، مین بویل
اوقورغه کرهچکمن دیوب یازدراسز مکتبلرده هر یلنی اوقو « کز فصلی »
سنتابر باشندان برده کیچکتیرلمی باشلانادر . شول وقت آنا آنا اوز
لرینگ ییدی یاشلک بالالارن اوقوغه تابشالار . برده اوقیه یازاده
بلماگان بالامکتبکه بارادر . سنتابر ، اوکتابر ، نویابر اوچ آی اوقیه ،
باصقان کنابلاردان اوز تلمه بولغان سوزلرنی اوقی بله باشلیدر . . . .
(منه بالالار ! نیندی شادلق ! اوچ آی الک یازونی ایکانن بلماگان اوقو
چینگ نیچک اوقی آلوینه ایسی کینه تورغان بالا اوزیه ایکی تلیلی
بولغان !) نیچک ایکی تلیلی بولا ؟ – سنتابردن مای باشینه قدر
سیگز آی اوقوغان بالا مای باشنده اوقودان ، یازودان کوب خلق
آلدنده اوقوب یازوب « امتحان » بیرهدر .

« امتحان »

بر قوش اوقوغان سبقلارنی خلفه لری ، همه باشقه کشیلر ، بو بالا
اوقوغانمی ، همون بوشقه اوتکازمگانمی ، دیوب ، توکلاتوب قاریلار . . .
امتحان دیگانمز شولدر . سبق کونلرنده برده سبقدان قالغان ، خلفهسی

قوشقان اشلارنى وقىنىدا اشلاكان بالا، قاچقان امتحان بولور ايكان، تيزراك بولسه ايكان ديوب، صابان طويىنى كره شوچى بهادر يايىسه اوزغن آت كىي، چدى آلمى، الوغ شادلق ايله امتحاننى كىنار ... اما قش كونه او قومی شایارب یورگان بالا، امتحاندا ن یورتقچ حیواندان قورقغان كشى كىي قورقور. امتحان ديگان سوزنىدا اشتهسى كىله ماس. نى چاره امتحان وقنى بيىتوب، شريكلى امتحان قلىغاندا بو بالا يىكاده وقت بيىته، خراب بولام، اوياتلى بولام ديوتيرلب، قالدوراب قاىغوده تورر! بالالار! موندى بالا نيك بولای طنچىرلانا؟ . . . .

— موندى بالانك خلفه سىده موني امتحان قلىغاندا بيىك بورچلور، آتا سىده كوگلسرلنر . . . منه يالقاو بالا اوزىك بورچلور، آتا آناسىده خلفه سىده بورچر . . . .

« امتحان »

- (۱) ماى باشى بوگن توفان * بوگون بولا امتحان
- بلىگان بالا شاد بولا * صورالا قش اوقولغان
- (۲) امتحان صناو كوني * توروشدۇز كون تونى
- يورى بره و شاد كوكل * ياقنورتقان اول يوزىنى
- (۳) جىولغان تورلى خلق * كندهلر آروب تالوب
- باشلانادر امتحان * توگلىلار قلاق سالوب
- (۴) صورى خلفه بالادان * ياراتوچسى الله دان
- پىغمبر هم فرشته * آلارنى كم يارادان
- (۵) بالا بىره چن جواب * كلمىده، توبىدن، اوبلاب
- اينه الله بار بىر * كوندردى قرآن يوللاب
- (۶) خلقنك ايسى كىينه * هر برسى لاحول ائته
- بالا هم خلفه لرگه * هر كنده رحمت ائته

۷) بولورسون سین صافی کشی * اشلا رسون ملت اشی
 محتاج بولور سینکا هم * ایرلر هده هر تشی
 ۸) کیلور ایکچی بالا * صورار خلفه ینده
 رسولنک وفاتینه * نیچه یل بولغان سویله
 ۹) شولره وشه امتحانده * چغار سوز تورلی فنده
 یات سوزلر کورلگان * میدانغه چغا هده
 ۱۰) شادلقدان توزه آلی * هر کیده طشدان شاولی
 بارک الله بالالار * ماقئالا خلفه لری

« شهادتنامه هم مکافات »

— بالالار امتحان قلنغاندان صوفا، اگرده شول یلنک اوقولغان
 درس لر نیک تیوشنجه بلب، شول صنفدان چغار لوغه تیوش بولسالار، بو
 بالاغه مکتب رأیس لری طرفندان « شهادتنامه » بیدرلور. یعنی بو بالا
 امتحان قلونب، فلاننچی صنفدان فلاننجه صنفغه کوچرلدی دیه یازلغان
 بر کاغذ بیدرلور . . .

(شهادتنامه ره وشی :)

« شهادتنامه . »

بلاوتال قریه سنه بولغان برنجی محله مکتب نیک اوقولغان بالالار نیک امتحانده
 کورلگان درجه لری اوچون، شول مکتب نیک اداره سی طرفندان بیدرلدی.
 ۱۵. نچی صنف طلبه سنه اولان . . . . . اوغلی نیک
 ۱۵ نچی مای ۱۹۰۵ نچی سنه یللیق امتحانده کورلگان

بلورده سی	اوقغان نسته لری	بلورده سی	اوقغان نسته لری
۳	آدم عه م دن محمد عه م گه چه	۵	تاریخ انبیا
۳	یالغز حرفلر	۵	تجوید ایله
۳	قرائت ترکیه دن	۵	قصاقچه
۴	جمله لب ایتوب	۵	نماز، روزه کبیلر
		۵	گوزهل خلقلار
			فقه
			اخلاق

امتحان اعضالاری : مکتبئنگ مه پیری : امام ....
معلملر : (۱) ولی بن سعید (۲) فرید بن غلامان

اگرده بالا امتحان وقتئنگ هر بر اوقغان عاملکندن « ۴ » دن کیم بولماغان
درجه فی آلسه، اول بالاغه « آفرین » همن « تحسین » نامه لردن بره و سی
بیرلور. بیک اجتهاد ایدوب هر فدن بلوی « ۵ » رقملی بولسه بو بالاغه بولاکن
بیرلور. آفرین ایله تحسین صورتلاری اوشبولاردن : « آفرین، تحسین »

ف .....
سنه ۱۳۲ .....
درس ناظری .....
طالبه سندن .....
نومرولی .....
انندییه .....
صنف .....
شعبه .....
مکاتب (مکتب) .....
مکافات ایتوب بیرلری .....
تحسین

مکاتب (مکتب) .....
مکافات ایتوب بیرلری .....
نومرولی .....
افندییه .....
مکافات ایتوب بیرلری .....
۱۳۲ .....
ف .....
۱۳۲